

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Bakalářská práce

2016

Michaela Bezvodová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Michaela Bezdová

**Vztahy mezi SSSR a USA
v Televizních novinách Československé
televize v roce 1981 na příkladu Salvadoru**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autorka práce: **Michaela Bezdová**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

BEZVODOVÁ, Michaela. *Vztahy mezi SSSR a USA v Televizních novinách Československé televize v roce 1981 na příkladu Salvadoru*. Praha, 2016, 62 s. Diplomová práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Abstrakt

Práce *Vztahy mezi SSSR a USA v Televizních novinách Československé televize v roce 1981 na příkladu Salvadoru* se zabývá analýzou americko-sovětských vztahů v hlavní zpravodajské relaci *Televizní noviny* Československé televize v roce 1981, a to na příkladu konfliktu v Salvadoru. Zároveň popisuje atmosféru vztahů dvou supervelmocí v průběhu studené války. V teoretické části přibližuje legislativní opatření spojená s totalitní mocí v Československé socialistické republice, představuje základní terminologii zpravodajství a otevírá otázku manipulace v médiích. Okrajově také přibližuje vztahy mezi SSSR a USA od konce 70. let až do začátku prvního funkčního období Ronalda Reagana a změnu politiky vůči Sovětskému svazu po odchodu Jimmyho Cartera z úřadu prezidenta. Praktická část pak sleduje vývoj americko-sovětských vztahů v průběhu celého roku 1981, jak jej refletoval pořad *Televizní noviny* – čtvrtletně seznamuje se zásadními událostmi i jednáními a pomocí obsahové analýzy interpretuje význam totalitního zpravodajství na příkladu salvadorské občanské války a dalších politických meznících daného období. Cílem práce je představit komunistickou propagandu uplatňovanou v předním československém médiu, a otevřít tak otázky manipulace v médiích, vlivu a odkazu, jaké nese do dnešní doby.

Abstract

Bachelor's thesis *The US-Soviet Relations in the "Television newscast" of Czechoslovak Television on the Example of El Salvador in 1981* analyses the US-Soviet relations in the main news program of Czechoslovak Television (CST) in 1981, on the example of El Salvador's civil war. The thesis describes the early-80's atmosphere and relations between the two „superpowers“ during the Cold War. The theoretical part of the thesis describes the legislative measures which were dependent on the totalitarian regime in the Czechoslovak Socialist Republic (CSSR); it introduces the basic terminology of a news service and raises the question of media manipulation. Then the thesis describes secondary the US-Soviet relations from the late 70's until the beginning of the first term of Ronald Reagan as a president, and the change in policy towards to the Soviet Union (SSSR) after the governing of Jimmy Carter in the Office of President. The practical part of this thesis describes the development of US-Soviet relations during the year 1981, as it was reflected in the main news program the "Television newscast" – quarterly introduces the major events, political meetings and using content analysis to interpret the meaning of the totalitarian news service on the examples of El Salvador's civil war and on the other political milestones of that period. The aim of the thesis is to introduce communistic propaganda implemented in the main Czechoslovak medium and opens up the questions of manipulation in the media, their impact and their legacy which carry to these days.

Klíčová slova

Americko-sovětské vztahy, Televizní noviny, Československá televize, propaganda, zpravodajství, Salvador, Reagan, Brežněv, totalita

Keywords

US-Soviet relations, Television newscast, Czechoslovak Television, propaganda, news service, El Salvador, Reagan, Brezhnev, totality

Rozsah práce: 120 289 znaků s mezerami

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne: 4. 1. 2016

.....
Michaela Bezdová

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Bezvodová Michaela

Razítko podatelny:

Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd	
Došlo dne:	26-06-2015 -1-
Cj: 4201	Příloh: Skriptová kniha
Příděleno:	

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2011/2012

E-mail diplomantky/diplomanta:

bezvodova.m@gmail.com

Studijní obor/forma studia:

Žurnalistika/prezenční

Předpokládaný název práce v češtině:

Vztahy mezi SSSR a USA v Televizních novinách Československé televize v roce 1981 na příkladu Salvadoru

Předpokládaný název práce v angličtině:

The US-Soviet relations in the „Television newscast“ of Czechoslovak Television on the example of El Salvador in 1981

Předpokládaný termín dokončení:

LS 2014/2015

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Období 80. let a studené války bylo určujícím faktorem dalšího vývoje dnešní doby, jak v politické, tak v mediální sféře. Zpravodajství podléhá v totalitních dobách kontrole a značnému ovlivňování. Je tedy potřeba hledat takovéto příklady, abychom mohli pochopit další vývoj a kontext té které politiky a mediálního prostoru a abychom si uvědomili, jak mohou být nástroje nedemokratického světa nebezpečné. V případě této práce, takového prostoru, který by měl být jedním z nejobektivnějších.

Práce si klade za úkol zmapovat politické prostředí mezi USA a SSSR ve zpravodajství Československé televize v roce 1981, tedy v období studené války, prvního volebního období prezidenta Ronalda Reagana a působení Leonida Brežněva jako generálního tajemníka ÚV KSSS. Dále je jejím úkolem vymežit rozdíl mezi zpravodajstvím totalitní propagandy a zpravodajstvím současného světa a poskytnout obraz vztahů SSSR a USA v tehdejších televizních zpravodajství s nástinem dalších důsledků. Týká se to též analýzy politického prostředí dvou odlišných zemí a jejich spřízněných území.

Cílem práce je vysvětlení vztahu politiky totalitní a demokratické tak, jak ji prezentovala nesvobodná československá média, a vývoje československého zpravodajství ve vymezené době.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod – popis problematiky vzájemných vztahů dvou světových mocností a jejich situace při nástupu Ronalda Reagana do úřadu prezidenta na začátku roku 1981

Česká média po komunistickém převratu – vývoj médií po roce 1948 se zaměřením na ČST až do období normalizace

Základní vymezení politického prostředí v USA a SSSR – historické pozadí jednotlivých zemí, politická situace v průběhu 70. a 80. let včetně dobového kontextu a průběhu občanské války v Salvadoru

Zpravodajství – vymezení žánru zpravodajství a konkrétní charakteristika zpravodajství ČST v pořadu Televizní noviny; v praktické části pak totalitní propaganda a dobový odraz událostí politických vztahů USA a SSSR na příkladu jednání představitelů zemí a občanské válce v Salvadoru; konkrétní vybrané reportáže z pořadu Televizní noviny a jejich analýza, srovnání současného a minulého stavu

Závěr – změny během sledovaného období, následný postup a důsledky politiky a další odraz

v československých médiích, referování a situace v dnešní době

Vymezení zpracovávaného materiálu:

Televizní noviny – hlavní zpravodajská relace Československé televize v období od ledna do prosince 1981.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Nejdůležitějším zdrojem práce bude archiv České televize, kde bude čerpáno z pořadu Televizní noviny. Předmětem budou ty reportáže, které se váží k budování vztahu mezi USA a SSSR a a vývoji v průběhu roku 1981. Dále budou předmětem práce odborné publikace tematicky zaměřené na obecné dějiny a to, jak jsou v nich zobrazovány vztahy SSSR a USA ve sledovaném období, včetně historických souvislostí obou států. Jednotlivé události budou vyhodnocovány a bude poskytnout hlubší vhled do souvislostí, aby bylo zřejmé, které konkrétní události vedly k pozitivnímu vývoji ve vzájemných vztazích studené války.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Televize a totalitní moc 1953–1967*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. In: *Soudobé dějiny*. 9/3–4 (2002). s. 521–537. ISSN 1210-7050.

Článek studie nezaměřuje na vývoj politické moci v televizi hned od počátku televizního vysílání do období normalizace.

JOHNSON, Paul: *Dějiny 20. století*. Praha: Leda, 2008 (2. vydání), 846 s. ISBN 978-80-7335-145-8
Obecné dějiny světa 20. století.

KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, 344 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

Kniha uvádí vývoj československých médií v dobovém kontextu.

NÁLEVKA, Vladimír: *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, 240 s. ISBN 80-7254-327-X.

Kniha poskytuje dějinné mezníky studené války a její vývoj.

ROHLÍKOVÁ, Slavěna. *Strana, stát a masmédia*. In: BITTMAN, Ladislav (a kol.). *Manipulátoři*. Praha: Vydavatelství Karolinum, 1992. s. 253 ISBN 80-7066-621-8.

Kapitola o masmédiích a stranickosti popisuje princip

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

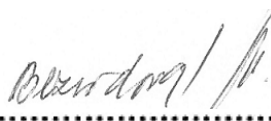
BICKOVÁ, Eliška: *Politika Ronalda Reagana vůči Sovětskému svazu v jeho druhém volebním období*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010. Vedoucí práce Oldřich Tůma.

KUCER, Maxim. *Proces americko-sovětského odzbrojování na konci 70. let*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010. Vedoucí práce: Jan Bečka

MERGEROVÁ, Ivana. *Počátek televizního vysílání Československu v letech 1953–1956 v odrazu dobového tisku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. Vedoucí práce: Petr Bednařík.

Datum / Podpis studenta/ky

25. června 2015

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorkou konzultoval a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucím této práce.

BEDNAŘÍK Petr

Příjmení a jméno pedagoga

25. 6. 2015

Datum / Podpis pedagoga

**TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.
TEZE SCHVALUJE NA IKSŽ VEDOUCÍ PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.**

Souhlasím s úpravou tezí a oahnožkou

v lednu 2016.

26.6.2015

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Petru Bednaříkovi, Ph.D. za nepostradatelné rady a důležité připomínky a také za ochotu a trpělivost při konzultacích, bez kterých by tato bakalářská práce nevznikla. Dále děkuji Mgr. Pavlu Brožovi z Mediální badatelny APF České televize za pomoc a čas, které mi při mém bádání věnoval.

Obsah

ÚVOD	2
1. ČESKÁ MÉDIA PO KOMUNISTICKÉM PŘEVRATU	4
1.1. VÝVOJ MÉDIÍ A LEGISLATIVA PO ROCE 1948	4
1.2. TELEVIZE A POLITICKÁ MOC	6
1.2.1. <i>Vývoj do pražského jara roku 1968</i>	6
1.2.2. <i>Normalizace po krizovém vývoji</i>	11
2. HISTORIE VZTAHŮ SSSR A USA DO KONCE 70. LET	14
2.1. VZTAHY, ZBROJENÍ A STUDENÁ VÁLKA.....	14
2.2. OBRAT AMERICKÉ POLITIKY A VÁLKA V SALVADORU.....	15
3. ZPRAVODAJSTVÍ JAKO SLUŽBA	16
3.1. TEORIE ZPRAVODAJSTVÍ	16
3.2. ZPRAVODAJSTVÍ ČESKOSLOVENSKÉ TELEVIZE.....	18
3.2.1. <i>Intervize a Eurovize jako zdroj obrazového materiálu ve zpravodajské výměně</i>	19
4. VÝVOJ VZTAHŮ SSSR A USA V ROCE 1981 V TN ČST	22
4.1. PODOBA TELEVIZNÍCH NOVIN ČST V ROCE 1981.....	22
4.2. POROVNÁNÍ PRVNÍHO VYDÁNÍ ROKU 1981.....	22
4.3. POROVNÁNÍ DRUHÉHO VYDÁNÍ ROKU 1981	23
4.4. ROZDÍLY VE VÝBĚRU ZPRÁV V RUDÉM PŘÁVU A V TELEVIZNÍCH NOVINÁCH ..	25
4.5. KONFLIKT STUDENÉ VÁLKY A DEMONSTRACE SÍLY USA vs. SSSR.....	26
4.6. REPORTÁŽE ZPRAVODAJSKÉ RELACE TELEVIZNÍ NOVINY ČST V ROCE 1981 ...	27
4.7. VYBRANÉ REPORTÁŽE.....	28
4.7.1. <i>První čtvrtletí</i>	28
4.7.2. <i>Druhé čtvrtletí</i>	35
4.7.3. <i>Třetí čtvrtletí</i>	39
4.7.4. <i>Čtvrté čtvrtletí</i>	43
ZÁVĚR	47
SUMMARY	50
SEZNAM PRAMENŮ A ZDROJŮ	52

ÚVOD

Cílem bakalářské práce bude popsat mediální obraz vývoje vztahů mezi Spojenými státy a Sovětským svazem v 80. letech v reportážích *Televizních novin* Československé televize. Mým záměrem je popsat vztahy dvou zmiňovaných velmocí v počátku 80. let v průběhu studené války a zaměřit se na mediální obraz doby. Zajímalo mě, jakým způsobem informovalo o vývoji vztahů mezi SSSR a USA, které měly vliv také na ČSSR, hlavní československé médium. Ke kompletnímu zdigitalizování *Televizních novin* ČST (podrobnosti viz třetí kapitola *Zpravodajství jako služba*) doposud nedošlo. V období, kdy jsem začala do archivů ČT docházet (druhá polovina roku 2013), byly zdigitalizované zprávy do druhé poloviny roku 1982 (ty jsou dostupné v digitální podobě v Archivu programových fondů ČT), a to velice nepravidelným způsobem. Období roku 1981 jsem si vybrala proto, že do úřadu prezidenta USA nastoupil Ronald Reagan, a došlo tak na poli vzájemných vztahů ke změně. Zároveň v době mého bádání byly v badatelně Informatiky AFP k dispozici materiály všech relací od roku 1981, i to bylo důvodem při výběru období.

V první kapitole se zaměřím na historický kontext v mediální krajině po komunistickém převratu v roce 1948. Popíši změny, ke kterým docházelo po puči, v období tzv. pražského jara až do období normalizace, a jak legislativní změny působily na žurnalistiku u nás. Obecně popíši příčiny změn v médiích a poté se zaměřím především na televizní vysílání. Druhá kapitola je věnovaná historii vztahů Sovětského svazu a Spojených států amerických, kde přiblížím proces studené války. Protože se v praktické části zaměřuji na reportáže z roku 1981, kontext vztahů uvedu od začátku 70. let, kdy v úřadu po aféře Richarda Nixona působil na jedno volební období Gerald Ford. Více se ale zaměřím na politiku Jimmyho Cartera a posléze na politiku Ronalda Reagana, jejichž rozdílné vedení je pro vrcholné období studené války zásadní. Stejně tak, jako vývoj ve Střední Americe, na kterém popíši americko-sovětské vztahy skrze Salvadorskou občanskou válku, i přestože je v teoretické části její kontext zmíněn jen stručně. V následující kapitole krátce vysvětlím charakteristiku zpráv a zpravodajství, představím terminologii a primární otázky, které se k této specifické žurnalistické disciplíně vážou. Poslední, čtvrtá kapitola, je pak věnovaná praktické části. Metodou kvalitativní obsahové analýzy popíšu podobu zpravodajské relace *Televizní noviny* a s jedním vydáním porovnáám, jak se výběr zpráv pro televizní relaci odlišuje od výběru pro tištěný deník doby – Rudé právo. Na vzorku 101 reportáží poté popíši vývoj vztahů

od konce roku 1980 do konce roku 1981. Budu vybírat z reportáží, které výrazně reflektují dobu, kulturní a sociální prostředí v daném období a historické rovině v rámci americko-sovětských vztahů. V dané době se rozdílné myšlenkové proudy Západu a Východu přímo střetávaly v salvadorském konfliktu, dění ze Salvadoru tedy poslouží jako hlavní téma pro reflektování vzájemných vztahů dvou „supervelmocí“. Mimo to také zmíním hlavní události z dění v USA, které komentovala sovětská média, vyjádření činitelů USA na politiku Sovětského svazu, jak byly interpretovány v *Televizních novinách*, a zprávy či komentáře přímo redakce TN o schůzkách a jednáních představitelů SSSR a USA. Oba státy zde zastupují určitý model politického zřízení, kde figuruje někdejší přední československé médium, jakožto spojenec Sovětského bloku, jako zprostředkovatel v předávání ideologicky konotovaných zpráv. Práce je zaměřena na hodnocení zpravodajství ze strany Sovětského bloku, potažmo Československé televize, americký zpravodajský servis 80. let není v práci nijak posuzován.

Pracovat budu nejen se sémiotickou analýzou – výklad prvků, ze kterých se sdělení skládá (denotativní a konotativní úroveň analýzy, metaforická a metonymická spojení apod.)¹ – ale i s analýzou obrazu samotného (práce s detaily, symboly apod.)

Práce by měla pomoci objasnit a analyzovat propagandistické zpravodajství, popřípadě poukázat na manipulaci s obsahem (se kterou se v jiném významu lze setkat ve zpravodajství také dnes). Vyjádřit, jak lze (ne)záměrně zkreslovat obsah a jak jej lze (ne)vhodně podpořit vizuálním sdělením, což významně přispívá ke zkreslování mediálního obrazu zásadních událostí.

¹ TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Praha : Portál, 2012. s. 117–141

1. Česká média po komunistickém převratu

1.1. Vývoj médií a legislativa po roce 1948

Poválečné uspořádání světa a politika v Evropě předurčila další vývoj v Československu nejen ve směru politickém, ale také v oblastech kulturního života, tedy i médií. Nový rámec fungování médií po válce opět směřoval ke koncepčnímu řízení médií, jak tomu bylo už za Protektorátu, a k její poměrně vysoké kontrole.² Negativní zkušenost se soukromými periodiky (a orientací na západní politiku) z první republiky sehrála v roce 1945 roli při utváření dalšího směřování. „Základní kámen koncepce tvořila zásada, že noviny a časopisy vycházejí ve veřejném (národním) zájmu, a proto nesmějí být předmětem výdělečného podnikání jednotlivce nebo skupin vlastníků.“³ Média měla začít lépe fungovat ve prospěch společnosti. Koncept médií se tedy v duchu politiky KSČ po puči v roce 1948 změnil a nastoupil nový koncept veřejné komunikace. Tento model (inspirovaný také nacistickou propagandou) převzala Československá republika ze Sovětského svazu. Posloužil jako hlavní vzor pro média po převratu v roce 1948. Účelem bylo občany uchránit od „závadných informací“ a orientovat jejich názory „vhodným“ směrem. Prostor, ve kterém se mohla média pohybovat, definovaly právní normy určené výhradně dokumenty a nařízení KSČ a cenzurní instituce.⁴

Komunistická strana se nedostala k řízení médií ze dne na den, podmínky po úplném převzetí moci předznamenalo zřízení ministerstva informací⁵ v roce 1945 (v čele člen vedení KSČ a jeden z tvůrců Košického vládního programu Václav Kopecký). Legislativní a institucionální dohled vyplynul z politiky komunistické strany. Komunikační kanály pak posloužily pro uskutečnění cílů Strany. Film, rozhlas a tisk se tak staly nástroji politiky KSČ, za pomoci kterých bylo možné ovládnout veřejné mínění a lid ideově informovat. Organizační struktura navázaná na kontrolní instituce přinesla nezbytné právní normy, které byly uplatňovány v průběhu celé jejich téměř 45leté vlády.

² BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbora. *Dějiny českých médií*. Praha : Grada, 2011. s. 226

³ Tamtéž, s. 228

⁴ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha : Portál, 2010. s. 137

⁵ Do jeho kompetence spadalo vytvoření nové struktury periodického tisku, tzn. přeregistrace veškerých titulů, povolení vydávání tisku, zákaz nepovolených tiskovin, obnovení titulů, které nevycházely za Protektorátu. Tamtéž, s. 115

Například zákon č. 101/47 Sb. o postavení redaktorů a o svazech novinářů (schválen 1947)⁶, reorganizoval novinářské instituce. Povolání novináře totiž mohl vykonávat jen legitimní člen Svazu českých novinářů. Akční výbor, který Svaz ustavil 25. února 1948, začal nepohodlné novináře ze svých řad vylučovat (např. Ferdinand Peroutka nebo Pavel Tigrid). Dál se budovaly „Ideové směrnice českého novináře“, které měly zaručit „boj za mír a přibližování života národům těch zemí, kde vládne lidová demokracie, a pečování o vlastní ideologickou úroveň“. To souviselo i s dalšími stanovami (tiskový zákon z roku 1950 o vydávání časopisů a svazu československých novinářů, který definoval poslání novinářů – napomáhat budovatelskému úsilí a spolupracovat na výchově československého lidu k socialismu).

V březnu 1948 byl vydán zákon (č. 137/1948 Sb.) o postátnění Československého rozhlasu. Vrchní vedení spadalo do kompetencí ministerstva informací.⁷ V dubnu byl schválen zákon o znárodnění polygrafických podniků, který zajistil KSČ kontrolu nad tiskárnami. V květnu 1948 byla s vítěznými volbami přijata nová Ústava Československé republiky.⁸ Přestože zaručila svobodu projevu a cenzuru výslovně zakázala, KSČ založila fungování médií na přísné kontrole, především pak dohledu nad pracovníky redakcí.⁹ Konkrétně úlohu redaktorů Československé televize (ČST) rozebereme v dalších kapitolách.

V roce 1953 vznikla tajným usnesením vlády instituce s názvem Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD), která fungovala jako samostatný útvar ministerstva vnitra s těsným napojením na Státní bezpečnost. HSTD byl cenzurní úřad napojený na ÚV KSČ (které mělo navíc v rámci kulturně propagačního oddělení tiskový a vydavatelský odbor, který HSTD řídil stranicky), a pro předběžný dohled nad mediálními obsahy tak vznikl samostatný státně správní úřad, který však nebyl oficiálně považován za cenzurní instituci. Jeho hlavní činností bylo chránit před zveřejněním státních, hospodářských nebo služebních tajemství a před „skutečnostmi, jež (...) nesmí

⁶ Československý rozhlas, který měl už v roce 1946 podporovat politiku Národní fronty, navíc pod vedením ústředního ředitele Bohuslava Laštovičky, dlouholetého redaktora Rudého práva a člena KSČ, začal stále více podporovat také politiku KSČ za cílem „upevnění vztahů k Sovětskému svazu a slovanským národům“. BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPELOVÁ, Barbora. *Dějiny českých médií*. Praha : Grada, 2011. s. 229–231

⁷ Tamtéž, s. 252–254

⁸ Tamtéž, s. 255

⁹ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha : Portál, 2010. s. 167

být v obecném zájmu zveřejňovány“.¹⁰ V průběhu 50. let vznikaly další cenzurní instituce a fungovaly dohromady s příslušnými odděleními sekretariátu KSČ a v roce 1966 vešel v platnost nový tiskový zákon, který cenzuru oficiálně přiznával. HSTD se tak přejmenovala na Ústřední publikační správu (ÚPS). Politicky nevyhovující materiály nesměla zakazovat, ale mohla na ně pouze upozorňovat.¹¹ Dopadem cenzury na televizní vysílání se bude zabírat praktická část této práce.

1.2. Televize a politická moc

Televize byla jediným médiem, které vzniklo v Československu až po uchopení moci komunistickou stranou, což ovlivnilo její programový i institucionální vývoj.¹² První veřejné televizní vysílání Studia Praha v Měšťanské Besedě se uskutečnilo živě, a to 1. května roku 1953. Od února následujícího roku bylo vysílání pravidelné.¹³ Rychlý nástup čs. televizního vysílání vycházel ze sovětského vzoru, který si dával za cíl předstihnout západní země. S nadsázkou by se dalo říct, že úspěchy a míra boje s buržoazií se měřily poměrem televizorů na počet domácností.¹⁴ Velký zájem o vysílání v budoucnu sehrál roli při transformaci programového obsahu vysílání. Televize předstihla veškerá média a stala se nejvlivnějším kanálem v zemi, postihla ji proto také nejprísnejší cenzura – později byly některé publicistické pořady vyřazeny z vysílání, protože nereflektovaly dostatečně vhodně politiku KSČ, manipulovalo se s obrazem, stavem životní úrovně, svobody atd.¹⁵

1.2.1. Vývoj do pražského jara roku 1968

Zpočátku byla až do konce 50. let televize součástí Československého rozhlasu, který řídilo ministerstvo kultury. V prvních letech vysílání bylo výhodou, že nebyla práce v televizi podmíněna členstvím v KSČ nebo třídním původem, což nemělo dlouhé trvání. Prvním ředitelem od 1. února 1953 byl jmenován dosavadní ředitel studia

¹⁰ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbora. *Dějiny českých médií*. Praha : Grada, 2011. s. 257

¹¹ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. s. 141

¹² Zpočátku nebylo urychlené zahájení televizního vysílání motivováno snahou po získání dalšího propagandistického prostředku, ale účelem „neutralizovat“ vliv vysílání z Rakouska či SRN. CYSAROVÁ, Jarmila. *Televize a totalitní moc 1953–1967*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. In: Soudobé dějiny. 9/3–4 (2002). s. 521

¹³ Další televizní studia pak začala vysílat v roce 1955 z Ostravy, v roce 1956 z Bratislavy, v roce 1961 z Brna a v roce 1962 z Košic. Tamtéž, s. 521

¹⁴ Počáteční cena byla vysoká a tím pádem malý zájem, i proto byla cena ze 4000 korun snížena na 2000 korun, což se ukázalo jako výhodné. V roce 1953 se uskutečnila měnová reforma, což nákup televizorů pozastavilo. Televizní signál se také navíc dostal jen k obyvatelům v okruhu petřínského vysílače, a proto na většině území ČSSR nebyl k nákupu televizorů důvod. KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny českých médií v datech*. Praha : Karolinum, 2003. s. 195

¹⁵ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbora. *Dějiny českých médií*. Praha : Grada, 2011. s. 271

uměleckých filmů na Barrandově Karel Kohout.¹⁶ V prosinci 1954 převedl ministr kultury Ladislav Štoll projednávání ideových otázek na III. oddělení ÚV KSČ¹⁷ a vedení brzo obsadilo televizní posty prověřenými pracovníky. Na konci roku 1957 vláda schválila osnovu vládního nařízení o organizaci rozhlasu a televize, která nabyla účinnosti 1. prosince 1957.¹⁸ Vytvořily se tak dvě samostatné organizace – Československý rozhlas (ČsRo) a Československá televize (ČST), které byly vyčleněny z působnosti ministerstva školství a kultury, a konstituovala Československý výbor pro rozhlas a televizi. Utváří se tak první samostatný řídicí orgán, který měl zajistit „vzhledem k vzrůstajícímu významu rozhlasu a televize jakožto informačního prostředku a nástroje mobilizace pracujících“ zvýšení „stranickosti“ a „ideovosti“. Do funkce ředitele televize jmenován Milan Krejčí, dosud vedoucí odboru tisku, rozhlasu a televize ÚV KSČ.¹⁹ S rokem 1958 pak přišly třídně politické prověrky²⁰, kdy bylo z televize odejito na sto zaměstnanců, další přijímání fungovalo už podle Kádrového pořádku ČST. Ředitele schvalovalo předsednictvo ÚV KSČ na návrh předsedy vlády. Byl jím zvolen v říjnu 1959 Adolf Hradecký, jako mimořádná osobnost se ale osvědčil až další příchozí – Jiří Pelikán (jmenovaný do funkce ředitele v roce 1963). V září 1959 vláda zrušila působení Čs. výboru pro rozhlas a televizi. S koncem 50. let se přestává uplatňovat kolektivní princip řízení a „nástrojů ideologické práce se plně ujímá strana. Všechny programové otázky rozhlasu a televize jsou probírány výhradně na ÚV KSČ“.²¹ ČsRo a ČST se staly samostatnými ústředními organizacemi, jejichž úkoly a uspořádání stanovovaly statuty, které schvalovala vláda.²² V tomto období přišly i první legislativní změny. V květnu roku 1960 vyšlo usnesení ÚV KSČ o stavu a úkolech ČST a jejich vztazích k ostatním kulturním institucím. ČST se stala díky svému názornému působení na miliony diváků jedním z nejdůležitějších nástrojů výchovy lidu v komunistickém duchu, jednou z podmínek, které usnesení ukládalo, bylo vytvořit

¹⁶ CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Televize a totalitní moc 1953–1967*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. In: Soudobé dějiny. 9/3–4 (2002). s. 522

¹⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny českých médií v datech*. Praha : Karolinum, 2003. s. 197

¹⁸ Tamtéž, s. 204

¹⁹ CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Televize a totalitní moc 1953–1967*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. In: Soudobé dějiny. 9/3–4 (2002). s. 523

²⁰ Na jejich základě museli odejít ti zaměstnanci, kteří neměli patřičný třídní původ anebo neprojevíli dostatečnou politickou angažovanost. Odbornost a charakter byly upozaděny ve prospěch třídního původu, politické spolehlivosti a aktivity; v komplexním hodnocení ČVRT bylo konstatováno, že „byli propuštěni lidé, kteří nestačili na své úkoly odborně ani politicky“. Tamtéž, s. 523–524

²¹ Tamtéž

²² Vláda schválila statut Čs. televize, který určoval základní uspořádání této organizace. KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny českých médií v datech*. Praha : Karolinum, 2003. s. 210

jednotný ideově-tematický plán. V platnost také vstoupilo nové organizační schéma, kdy byla zavedena funkce ústředního ředitele (tu zastával A. Hradecký). V květnu 1961 rozhodnutím ústředního ředitele vešel v platnost kádrový pořádek televize.²³ Dle vedení ČST ale nebyly naplněny ideově-tematické plány, dokonce dle jejich kritiky se ve vysílání nacházela ideově problematická a umělecky slabá tvorba. V roce 1963 byl do funkce ředitele jmenován Jiří Pelikán, v srpnu tohoto roku Pelikán jmenoval komisi, která dostala za úkol shrnout dosavadní zkušenosti, určit hlavní směry programové tvorby a charakterizovat postavení ČST ve společnosti. V listopadu vláda mohla schválit statut ČST, který stanovil její vnitřní uspořádání.²⁴ Zákon č. 18/1964 Sb. o Československé televizi schválený Národním shromážděním poprvé stanovil její právní základ.²⁵ Směřování televizního vysílání bylo jasně nastaveno: „Televize svou činností založenou na politice KSČ provádí masově politickou a výchovnou práci, podporuje tvůrčí iniciativu lidu a přispívá k dovršení kulturní revoluce.“²⁶ Ve vysílání se stále více objevovaly kritické pořady jako reakce na tehdejší problémy společnosti. V květnu 1965 proto přijal ÚV KSČ usnesení o programovém řízení a do televize byli z aparátu ÚV KSČ dosazeni dva náměstci ústředního ředitele – pro *Televizní noviny* a publicistiku Jaroslav Hondlík a pro umělecký program Jiří Plachý.²⁷

Jisté uvolnění přišlo s 60. léty nejen do mediální krajiny. Po kritice kultu Stalina (XX. sjezd KSSS²⁸) se stav změnil jak v politickém, tak i ve společenském životě. Hospodářská krize v letech 1962–1964 otevřela diskusi také v přístupu k ekonomice. V řadách komunistů se formovala myšlenka reform. Nový komplexní tiskový zákon o periodickém tisku a ostatních sdělovacích prostředcích č. 81/1966 Sb. ji v rámci mezí pomohl realizovat – uzavřel rámec mediální legislativy, který se očekával už od roku 1948. Zákon pevně ukotvil cenzuru v právním řádu. Ústřední publikační správa (ÚPS) byl přímý vykonavatel cenzurních opatření – do roku 1967 dle tiskového

²³ Tamtéž, s. 212–214

²⁴ Tamtéž, s. 219–221

²⁵ Tamtéž, s. 222

²⁶ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha : Portál, 2010. s. 161–162

²⁷ Televize byla kritizována za subjektivní přístup k politickým a hospodářským problémům. CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Televize a totalitní moc 1953–1967*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. In: *Soudobé dějiny*. 9/3–4 (2002). s. 527

²⁸ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbora. *Dějiny českých médií*. Praha : Grada, 2011. s. 289

zákona č. 81 zakázal vydat „nevhodné“ knihy a bylo pozastaveno promítání i některých děl filmových tvůrců.²⁹

Nový myšlenkový proud se ale nevyhnul ani Československé socialistické republice. Vzniklo mnoho nových představení, divadel a ceněných filmů. Společnost, a především mladá generace, toužila po větší svobodě a možnostech, které na krátký čas také přišly – rok 1968, během kterého se hlásila svoboda projevu o slovo, znamenal revoluci pro celou zemi.

Své kritiky dostala i cenzura. Její předběžné uplatňování totiž snímalo z autora zodpovědnost za zveřejněné informace. V ČST odmítali zásahy Ústředního výboru a požadovali podřízení Národnímu shromáždění nebo vládě. V březnu 1968 se předsednictvo ÚV KSČ rozhodlo o cenzuře následně, kdy se mělo o její kontrolu se starat ministerstvo kultury. Tvůrci ji ale ani přesto nerespektovali a v televizním vysílání se objevily publicistické pořady s tématy, o kterých bylo před tím zakázáno hovořit a které by mohly svojí povahou vykolejit rutinní vysílání (dokument o smrti Jana Masaryka, diskusní pořady o emigraci, živé telefonáty atd.). Jiří Pelikán také odvolal dva vládní náměstky programu. Akční program KSČ navíc nabízel pouze jakési teoretické přenastavení pravidel v rámci legislativy. Nemohl prakticky podpořit to, co se v mediální sféře dělo.³⁰ V květnu navíc dostala vláda pod svou správu ČsRo, Československou tiskovou kancelář (ČTK) a ČST z působnosti ministerstva kultury a informací. Své místo hledalo i investigativní psaní, protože doposud se o politice otevřeně referovat nemohlo.³¹ Veřejnost a média se dočkaly zákona č. 84/1968 Sb., který zrušil cenzuru (nařízení vlády č. 119 z června téhož roku pak zrušilo působení ÚPS, kterým instituce také zanikla). Protože tím ale byla narušena vedoucí úloha KSČ, volnost, která na krátký čas přišla, byla zastavena o to razantnější intervencí 21. srpna 1968.³²

Média pokračovala v informování, a i přes přítomnost okupačních vojsk, vysílal rozhlas i televize. Sovětské vedení, ale pochopilo, že silou nedosáhne svého, a tak začali sovětsí vojáci postupně uvolňovat obsazené objekty, ovšem s podmínkou, že

²⁹ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha : Portál, 2010. s. 177–178

³⁰ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha : Portál, 2010. s. 182–183

³¹ Tamtéž, s. 185

³² Tamtéž, s. 187

budou odvoláni ředitelé rozhlasu a televize. Jednou z priorit tzv. Moskevského protokolu³³ bylo ovládnutí médií tak, aby „plně sloužily věci socialismu“; zastavení antisocialistických, antisovětských opatření v tisku, rozhlasu a televizi.³⁴ 30. srpna 1968 vláda obnovila cenzurní instituci a vznikl Úřad pro tisk a informace (ÚTI) podpořený zákonem č. 127/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních, který znovu umožnil cenzuru a upřesnil působení ÚTI.³⁵ Vrcholem opatření kvůli předešlému vývoji v roce 1968 v republice byl Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci, který měl završit dobu hledání vhodné formy institucionální kontroly a řízení médií. Vše zastřešoval Federální výbor pro tisk a informace (FVTI) – ÚTI bylo přeorganizováno na ČÚTI (pro Českou republiku) a SÚTI již dříve ustavený na Slovensku. Úřady měly v kompetenci dozor nad médii – kontrolovaly a analyzovaly dodržování tiskového zákon – na to měly své redakční pracovníky. Uplatňovala se následná cenzura a úřad sloužil hlavně pro plnění požadavků tehdejších oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ. Předběžná cenzura se uplatňovala pouze v některých případech (výročí intervence). 17. září 1968 vláda odvolala z funkce televizního ředitele Jiřího Pelikána a dosadila vládního zmocněnce Bohumila Švece, od prosince se pak ústředním ředitelem stal Josef Šmídmajer.³⁶ Základním stavebním prvkem se stala autocenzurní aktivita novinářů – návrat služebnosti a uniformity, jakožto základního charakteristického rysu normalizační žurnalistiky.³⁷

³³ Jednání v Moskvě, kam sověti dopravili celou československou elitu, se kterou probíhaly rozhovory (23.–26. 8. 1968). Brežněv mimo jiné projevil nespokojenost s plněním z předchozích setkání. Vrcholem bylo podepsání tzv. Moskevského protokolu, ve kterém se českoslovenští politici přihlásili k upevnění režimu. KONČELÍK, Jakub. *Mediální politika a srpen 1968; Zřízení úřadu pro tisk a informace jako služba moskevskému protokolu*. In: MAGÁL, S. *Masmediální komunikácia a realita II*, Fakulta masmediální komunikácie UCM, Trnava, 2009. s. 205–206

³⁴ CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Televize a totalitní moc 1953–1967*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. In: *Soudobé dějiny*. 9/3–4 (2002). s. 530

³⁵ Kompetence ÚTI stanovilo jednání čs. představitelů v Moskvě. Zásady obsahového zaměření sdělovacích prostředků:

1. Nepublikovat nic, co by mohlo vyznít jako kritika států Varšavské smlouvy a komunistických stran těchto zemí a co by mohlo vyznít jako útok proti základům socialismu, KS a postavení naší armády a Bezpečnosti.
2. Neuveřejňovat materiály, které by napadaly cizí vojenské jednotky na území našeho státu a mohli by vyzývat ke konfliktu proti nim.
3. Nepoužívat termínu okupant, okupace atd.
4. Nepropagovat neutralitu v oblasti zahraniční politiky (...) a vycházet z oficiálních stanovisek Československé vlády (...)

6. V oblasti hospodářského a státního tajemství respektovat seznamy, které mají redakce k dispozici.

ROHLÍKOVÁ, Slavěna. *Strana, stát a masmédiá*. In: BITTMAN, Ladislav (a kol.). *Manipulátoři*. Praha : Vydavatelství Karolinum, 1992. s. 57

³⁶ CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Televize a totalitní moc 1953–1967*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. In: *Soudobé dějiny*. 9/3–4 (2002). s. 530

³⁷ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha : Portál, 2010. s. 193–195

1.2.2. Normalizace po krizovém vývoji

Pokud bychom chtěli přesně vymezit začátek období tzv. normalizace, dal by se datovat 17. dubnem 1969, kdy byl do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ zvolen Gustav Husák. Země se poté pomalu navracela k někdejšímu fungování a vláda potřebovala prověřit nejen členy komunistické strany, ale také pracovníky státní správy a institucí, které byly vnímány jako nástroje opozičních sil (tj. školy, úřady a v neposlední řadě mediální oblast). Tomu posloužilo přesvědčování za pomoci donucovacích prostředků – policejní represe a existenční tlak. V květnu roku 1970 navíc smlouva se SSSR potvrdila vzájemnou spolupráci a pomoc a v prosinci pak ÚV KSČ stvrdilo dokument „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ“, které vysvětlovalo události srpna 1968. Ty platily jako dogma a považovaly se za oficiální až do sametové revoluce roku 1989.³⁸

Normalizace a poučení z krizového vývoje s sebou přineslo razantnější odhodlanost uplatnit komunistické ideály. V roce 1972 se dokonce konal celostátní sjezd prověřených novinářů – přijaly se nové stanovy a obnovil se československý svaz novinářů. Přijaté stanovy svaz charakterizovaly jako „jednotnou, ideově výchovnou a zájmovou dobrovolnou, společenskou organizaci čs. novinářů, která pracuje pod vedením Komunistické strany Československa (...)“. Základním pilířem se stala míra tzv. angažovanosti, čemuž byla podřízena i zábava. Sdělovací prostředky díky tomuto pojetí byly přejmenovány na prostředky masové informace a propagandy. Vzorem mělo být všem autorům učení marxismu-leninismu a díla sovětské žurnalistiky. Klasické přístupy žurnalistiky – bavit, učit, otevírat diskusi – byly popřeny nebo modifikovány podle potřeby. „Buržoazní žurnalistika se zakrývá rukou nestrannosti či nadstrannosti“, to revoluční proletářská žurnalistika nepotřebuje.“³⁹

„Poslání masmédií, zásady jejich činnosti i konkrétní úkoly byly sice definovány v různých usneseních a dokumentech, ale zároveň byly ze strany státních a stranických orgánů vytvářeny překážky bránící jejich realizaci.“⁴⁰ Podlé této citace by se nejlépe dalo shrnout, jakým způsobem komunistická a normalizační žurnalistika pracovala. Vzdělávací a informační charakter, tedy základní pilíře, které by měly

³⁸ Tamtéž, s. 203–205

³⁹ ROHLÍKOVÁ, Slavěna. *Strana, stát a masmédiá*. In: BITTMAN, Ladislav (a kol.). *Manipulátoři*. Praha : Vydavatelství Karolinum, 1992. s. 61–62

⁴⁰ Tamtéž, s. 74

žurnalistické obsahy mít, se zcela vytratily ve jménu stranickosti. Veškeré svébytné postoje zaštilil jeden myšlenkový proud, a nebylo tak dovoleno rozvíjet diskusi či dovolit variabilitu názorového spektra. Bylo zcela neproveditelné, i přes posvěcení zákony, otevřeně informovat veřejnost a uplatňovat společenskou kritiku a zároveň dodržet interní podnikové či rezortní předpisy. Kritický přístup k věcem se tak ztrácel v proklamacích, které byly probrány několika cenzurními mechanismy, dříve nebo později se tak každá zveřejněná informace stala nekonkrétním, prázdným pojmem.⁴¹

V televizi došlo v roce 1969 k personálním změnám – jmenování ideového sboru ředitele Šmídmajera „z politicky pevných zástupců aparátu ÚV KSČ, vlád Národní fronty“; zákaz pro svobodné publicisty a nevhodné redaktory. Po dubnovém plénu ÚV KSČ uložila vláda provést rozbor „kádrového“ obsazení vedoucích míst v redakcích, v květnu byla znovu ustavena ideologická komise ÚV KSČ, v červnu přijala vláda usnesení stanovující zásady politiky vůči médiím; ústřednímu řediteli ČST vláda uložila dokončit organizační a personální změny a zabezpečit soulad programu s vládními záměry. Josef Šmídmajer se sice snažil jít cestou budoucí konsolidace televize, ale za jeho působení se na obrazovce neobjevil žádný vlastní propagandistický pořad. Zlom přišel až jeho odvoláním, kdy do funkce ředitele (6. srpna 1969) přišel Jan Zelenka.

V televizi podporovali vedení Jana Zelenky pouze televizní Lidové milice, propagandistické pořady točil jediný štáb. Vedoucí pražského studia Karel Kohout, jmenovaný do konce roku nově, dal i přes odpor odborové organizace první výpovědi, provedl 23 změn ve vedoucích funkcích.⁴² 6. ledna 1970 schválil sekretariát ÚV stálou komisi pro koordinaci boje proti antikomunismu složenou z pracovníků, mimo jiné, ideologického oddělení Strany, ministerstva vnitra, obrany a zahraničí, Úřadu pro tisk a informace a ze zástupců sdělovacích prostředků; 7. prosince 1970 pak Jan Zelenka se svým náměstkem předložili sekretariátu ÚV KSČ zprávu o průběhu pohovorů, kde došlo k výměně členských legitimací KSČ. Prověřkové komise zrušili členství 151 pracovníkům; od téhož roku byl obnoven „Kádrový pořádek ČST“.

⁴¹ Tamtéž, s. 75

⁴² CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Televize a totalitní moc 1953–1967*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. In: *Soudobé dějiny*. 9/3–4 (2002). s. 531

V květnu 1971 byl znovu ustaven kádrový odbor ČST, který měl na starosti nomenklaturní hodnocení osob; opakovalo se vždy po dvou letech a jeho výsledky byly připisovány do kádrových materiálů – bez posudků nebyl do televize nikdo přijat (týkalo se všech, kteří se objevovali na obrazovce, ale i externistů, fotografů a dabérů). Usnesení předsednictva ÚV KSČ (z ledna 1972) o výběru „kádrů“ ve sdělovacích prostředcích bylo průběžně kontrolováno. Stálá komise ÚV KSČ pro záležitosti novinářů, kteří se dopustili „činů neslučitelných s posláním socialistického novináře“, rozhodovala o dalším působení v médiích či o výpovědi, pokud neopustili televizi už po výměně stranických legitimací.⁴³

V 70. a 80. letech byly pro všechny oblasti tvorby zpracovávány tzv. ideově-tematické plány, schvalované v konečné verzi vedením KSČ; preferovaly tzv. společenskou objednávku, tj. pořady k různým oficiálním výročím, které měly ilustrovat politickou linii strany a falšovat současnost i historii (zvláště z období 1968 a 1969). Mocenské mechanismy nastolené na prahu 70. let přetrvaly v televizi až do listopadu 1989; interní klima se diametrálně lišilo od období pražského jara, ale i od dřívějších šedesátých let; typickým znakem se stala autocenzura, která předčila dříve zavedenou cenzorskou praxi.

Organizací zastřešující cenzurní instituce se stal v roce 1980 Federální ústav pro tisk a informace (FÚTI), do kterého pak spadaly kompetence patřící ČÚTI A SÚTI (ty se staly krajskými či okresními orgány). Působnost FÚTI sahala nejen do vydávání závazných pokynů, ale měl v rukou i nástroje pro osobní postihy, od upozornění, přes pokuty až po soudní řízení; bylo utuženo nejen kádrování v závislosti na „kádrovém pořádku ČST“, které schvalovalo vedení strany, ale i na základě „Zásad předkládání kádrových návrhů stranickým orgánům v ČST“, jež určovaly zásady pro přijímání osob do pracovního poměru, jejich přeřazování, komplexní hodnocení, udílení uměleckých, vědeckých a pedagogických titulů a státního vyznamenání a schvalování zahraničních cest. Konflikty s mocí let šedesátých nahradila služebnost vedení ČST instrukcím komunistické strany a zaostřený dohled jejího aparátu; v obrovské míře do televize infiltrovali pracovníci ministerstev národní obrany a vnitra.⁴⁴

⁴³ Tamtéž, s. 532

⁴⁴ CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Televize a totalitní moc 1953–1967*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. In: *Soudobé dějiny*. 9/3–4 (2002). s 533

2. Historie vztahů SSSR a USA do konce 70. let

2.1. Vztahy, zbrojení a studená válka

Po válce se zájmy vlivů rozložily do dvou protikladných tendencí, kdy na straně jedné stály Spojené státy a na straně druhé Sovětský svaz. Odlišnost politiky dvou států ale zavlekla do studené války celý svět. Proti sobě stály USA, ochotny vést alespoň navenek dialog, a SSSR tendenčně vytvářející skrze média obraz vlastní prosperity a nebezpečnosti svého oponenta. Nástrojem tichého soužití těchto dvou velmocí byly, mimo snahy uzavřít přímé dohody, z nichž několik se ratifikovalo, závody ve zbrojení. Po vyhocení a opětovnému klidu zbraní konflikt 20. století, tzv. studená válka, skončil až úplným rozdělením sovětské ekonomiky, což vedlo k upevnění a novému uspořádání vzájemných mezinárodních vztahů.

V počátku 70. let se Sovětský svaz ocitnul na vrcholu své moci. V rámci světového dění si delší dobu držel relativně stabilní pozici. Největší protivník SSSR – Spojené státy v roce 1973 oslabené ze skončené války ve Vietnamu – tak společně se západními mocnostmi Svaz i přes jeho technickou a logistickou zaostalost vojensky respektoval. Americký vietnamský syndrom napomáhal Sovětům konfrontovat „imperialismus“ s realitou, a tím si zajistit výhodné postavení. Generální tajemník ÚV KSSS Leonid Brežněv toho hodlal využít bez rizika a v roce 1972 podepsal smlouvu SALT I (smlouva mezi Spojenými státy a Sovětským svazem o omezení zbrojení). O rok později si Brežněv své postavení upevnil také v Kremlu, když se řádnými členy politického byra ÚV KSSS stali, ministrem zahraničí Andrej Gromyko, ministrem obrany Andrej Grečko a šéfem KGB Andropov. Na konci roku 1973 tak mohlo nadále uplatňování politiky detenté⁴⁵ pokračovat, čímž si SSSR mohl udržet v rámci rozvrstvení moci po druhé světové válce svoje stálé místo.⁴⁶ Lokální konflikty a hrozba střetu mezi supervelmocemi zůstávaly pod kontrolou. Od roku 1972 se navíc konalo první kolo jednání ke smlouvě SALT II, ta měla později SSSR a USA garantovat jistotu vzájemné spolupráce a nadále omezování zbrojení, a to i přesto, že se vzájemné vztahy nebyly kvůli sblížení Číny a USA příznivé.⁴⁷ Rok 1974 zajistil další spolupráci, když

⁴⁵ Uvolnění v mezinárodních vztazích, zmírňování napětí (v době studené války). Slovník-cizích-slov.abz.cz [online]. 2005–2015 [cit 8. 5. 2015] Dostupné z: <http://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/detente>

⁴⁶ NÁLEVKÁ, Vladimír. *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. s 186

⁴⁷ VYKOUKAL, Jiří, LITERA, Bohuslav, TEJCHMAN, Miroslav. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2004. s. 505

ve Vladivostoku jednal americký prezident Gerald Ford s Leonidem Brežněvem o podkladech pro SALT II. Mírová iniciativa států mohla pokračovat. Sovětské pojetí míru mělo hlavně propagandistický charakter, který „byl adresován především západní veřejnosti, aby manipuloval s její určitou naivitou a sledoval oslabení obecné vůle k obraně svobodného společenství“.⁴⁸

V roce 1977 byl do úřadu prezidenta zvolen nepříliš zkušený Jimmy Carter. Jeho hlavním cílem byla obhajoba lidských práv, utužení vztahů s demokratickými státy a podpora volného obchodu. Značně se odklonil od politiky Henryho Kissingera.⁴⁹ Zpočátku dělal unáhlené kroky a jeho politika nebyla příliš jednoznačná. Sovětskému svazu vysílal nejasné signály o tom, co je jeho záměrem.⁵⁰ Potom, co v roce 1976 Moskva rozmístila 180 komplexů raket středního doletu nového typu SS-20, z nichž byla naprostá většina namířena na cíle západní Evropy, Carter přislíbil výrobu neutronové bomby. Protože byla Evropa tímto posunem zaskočena, v dubnu roku 1978 její výrobu zastavil.⁵¹ Ve stejném roce uznala Moskva (pučem ustavenou) Demokratickou republiku Afghánistán, což zatím výrazně neovlivnilo vzájemné americko-sovětské vztahy. O rok později měl dojít k podepsání smlouvy SALT II ve Vídni, kde se setkal americký prezident Jimmy Carter a generální tajemník Leonid Brežněv. Protože Sovětský svaz zahájil intervenci do Afghánistánu, porušil křehký rámec politiky detenté, Kongres odmítl smlouvu ratifikovat.⁵² Začala tím další fáze studené války.

2.2. Obrat americké politiky a válka v Salvadoru

V roce 1980 byl do úřadu prezidenta USA zvolen Ronald Reagan, který se v politice prosadil už v 60. letech jako guvernér Kalifornie. Sovětská intervence umožnila Reaganovi ukončit politickou koncepci uvolňování a označil ruské impérium za „říši zla.“⁵³ Byl odhodlán zastavit další mocenskou expanzi. Uvalil na SSSR embargo na vývoz moderních technologií a obilovin do Sovětského svazu. Spojené státy také

⁴⁸ NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. s. 191

⁴⁹ Politika Henryho Kissingera se označuje termínem tzv. real politik, což znamená, že je politika vůči jinému státu zaměřena na aktuální potřeby té které politické strany nebo státu více, než na morálních principech. Oxforddictionaries.com [online]. 2015 [cit 8. 5. 2015] Dostupné z: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/learner/realpolitik>

⁵⁰ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. Praha : Leda, 2008. s. 653

⁵¹ NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. s. 196–7

⁵² Tamtéž, s. 192–3

⁵³ Tamtéž, s. 210

bojkotovaly v témže roce nadcházející olympijské hry v Moskvě. Rozsáhlým zbrojním programem vytvořil podmínky pro budoucí rozpad sovětské ekonomiky, která razantní vojenskou soutěž neunesla.⁵⁴

Reagan postupu komunismu bránil také ve Střední Americe, co značně ovlivnilo vývoj, jakým se posouvaly americko-sovětské vztahy. Důrazně „oponoval komunistickým revoltám ve Střední Americe a podpořil salvadorskou vládu křesťanského demokrata Josého Napoleóna Duarteho proti levicovým rebelům z Fronty národního osvobození Farabunda Martího.“⁵⁵ V Salvadoru od vzniku nezávislého státu v roce 1859 docházelo uvnitř státu k nepokojům, které vyvrcholily v roce 1979. Tehdy povstali bezzemci a násilně svrhli vládu a vytvořily guerillové⁵⁶ oddíly. Po obrovském krveprolití a smrti mnoha tisíc civilistů i vojáků, kdy si občanská válka v Salvadoru vyžádala 80 tisíc obětí, v roce 1992 uzavřely povstalecké jednotky s vládou mírovou smlouvu.⁵⁷ (Spojené státy operovaly proti režimům v Nikaragui, a přítomnost vojáků v Hondurasu jim umožnila podporovat loajální režimy v celém středoamerickém regionu a zasahovat tak proti Kubou organizované guerille. To napomohlo k zvrácení rozšíření komunismu ve Střední Americe.)

Nové rozhovory o odzbrojování chtěly USA obnovit až po rozmístění střel krátkého doletu Pershing II v západní Evropě. Na podzim roku 1981 proti tomuto rozhodnutí kulminovala vlna protestů, a tak nové zbrojní závody Reagan odstartoval počátkem roku 1983.⁵⁸ Do pádu berlínské zdi zbývalo dlouhých šest let.

3. Zpravodajství jako služba

3.1. Teorie zpravodajství

Zpravodajství je vědomou novinářskou činností i konkrétním, viditelným a slyšitelným výsledkem této činnosti, která se manifestuje (...) v televizním obsahu. Termín označuje přípravnou fázi hledání a výběru informací a jejich následní sdělování prostřednictvím specifických žurnalistických projevů. Zpravodajství stojí na faktech a událostech, které vyhledává, shromažďuje, třídí, selektuje, interpretuje a předává

⁵⁴ Tamtéž, s. 211

⁵⁵ Tamtéž, s. 210

⁵⁶ Partyzánská válka. *Slovník-cizích-slov.abz.cz* [online]. 2005–2015 [cit 8. 5. 2015] Dostupné z: <http://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/gerila-guerilla-gerila>

⁵⁷ FALK, Verlag. *Atlas světa*. Německo : Marco Polo, 2005. s. 236

⁵⁸ NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. s. 212

prostřednictvím médií recipientům. Mělo by předávat rozmanité a společensky podstatné informace, které by měly poskytnout veřejnosti dostatek podnětů k utváření vlastních názorů a stanovisek.⁵⁹

Pro televizní zpravodajství je pak specifický opticko-akusticko kinetické zobrazení zpráv, kdy audiovizuálnost je fundamentální principem.⁶⁰ Obrazová složka se skládá ze statických a kinetických obrazových prvků, při čemž se využívá záběrů celku, polocelku či detailu. Velikost a vlastnost záběru k zobrazované skutečnosti pak plní požadovanou funkci, vyobrazení nějaké skutečnosti, kterou doplňuje zvuková složka. Do té řadíme především mluvené slovo (či hudbu). Vztah obrazu a zvuku má rovnocenný význam – co vidíme, měli bychom také slyšet, ale naopak co slyšíme, nemusíme vidět. Platí také, že obraz by měl posouvat význam řečené informace.⁶¹ Pro typy zpravodajských sdělení se v mluvené složce využívá několika způsobů sdělování informací, což závisí na účelu, který má splnit.

Pro účely této práce teď uvádím základní terminologii zpravodajství, kterou využiji v praktické části při analýze zpravodajských relací. Základním prvkem zvukové části zprávy je sdělení informace moderátorem ve studiu. Ten většinou uvede jádro zprávy, kterou následně rozvede například obrazová reportáž. Tzv. asynchron je „komentář“ (faktické sdělení, nikoli hodnocení) redaktora příspěvku. Zatímco sledujeme obrazový záznam, doplňují ho korespondující informace. Synchronní výpověď, tedy zvukový záznam korespondující přímo s obrazem (výpověď svědka události). A stand-up, který obstarává redaktor, a to při uvedení diváka do děje z místa činu, pro překlenutí informací v reportáži či při tzv. „odhlášení“ na konci reportáže.⁶²

Všechny uvedené informace jsou zásadní pro zpravodajství, jak ho známe dnes. Kvůli kapitole, která po této bude následovat, je potřeba také zmínit otázku objektivity, vyváženosti věcnosti nebo výrazové neutrálnosti zpravodajských obsahů, které se v totalitních režimech neuplatňovaly. Pro dnešní zpravodajské relace jsou tyto termíny podmínkou dohromady s předpoklady, že text musí být přístupný a po formální stránce obvyklý (odpovídající normě), jasný, přehledný, stručný. I přesto se subjektivnímu hodnocení nelze vyhnout úplně. Často je hodnotící postoj ke zvolenému slovu

⁵⁹ OSVALDOVÁ, Barbora (a kol.). *Zpravodajství v médiích*. Praha: Karolinum, 2011. s. 19–20

⁶⁰ Tamtéž, s. 83

⁶¹ Tamtéž, s. 77

⁶² Tamtéž, s. 78

konotovaný a autor tím projevuje nezáměrně svůj osobní postoj – výrazy jako například partyzáni/gerila, bojůvky/bandité, opozice/rozkolníci. Práce se skrytým hodnocením je typická pro totalitní režimy a v dnešním užívání je nekorektní.⁶³ V další kapitole se pokusím na konkrétním popisu reportáží demonstrovat, jakým způsobem se v médiích, přesněji v televizním zpravodajství, uplatňovala socialistická propaganda, a jak fungovaly legislativní úpravy v praxi.

Důležité je ovšem upozornit na to, že i přestože je zřejmé, že se propagandistické prvky uplatňovaly ve zpravodajství v nesvobodných zemích, nelze říci, že by se západní média nedopouštěla manipulace s informacemi. Podle analýzy ideologické role zpravodajství ve společnosti amerických autorů Edwarda Hermana a Noama Chomskyho jsou zpravodajská média součástí modelu propagandy, který ovlivňuje a přetváří veřejné mínění. Autoři vystavěli na základě zkušenosti s americkým zpravodajstvím pět filtrů, kterými prochází veškeré informace při výrobě zpráv a které se na tvarování zprávy podílejí. Kromě závislosti na vlastních médiích a jejich orientaci na zisk, vliv reklamy a inzerci, vliv informačních zdrojů, kritiky a nátlaku na média, jsou podstatnou součástí převládající státní ideologie. V éře Sovětského svazu byl převládající ideologií v USA antikomunismus. Americká média po dlouho dobu vnímala komunismus jako největší zlo.⁶⁴ To jakým způsobem se to odráželo ve zpravodajství prakticky, nebude předmětem této práce.

3.2. Zpravodajství Československé televize

První pokusné vysílání první samostatné zpravodajské relace *Televizních aktualit a zajímavostí* (TAZ) se uskutečnilo 2. října 1956. Do té doby se přejímaly zprávy z Československého rozhlasu, odkud je přímo přepojily do vysílání televize. Od 1. ledna následujícího roku se TAZ začaly vysílat pravidelně.⁶⁵ Skládaly se ze čtených zpráv a filmových šotů, později se začaly zařazovat videozáznamy.⁶⁶ Od roku 1958 nesla pravidelná zpravodajská relace název *Televizní noviny*, vysílala se šest dní v týdnu ve dvou vydáních.

⁶³ Tamtéž, s. 134

⁶⁴ TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. s. 167–168

⁶⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum, 2003. s. 201–203

⁶⁶ Ceskatelevize.cz[online]. 2003 [cit 10. 5. 2015] Dostupné z:<http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/historie/vzpominky-pametniku/martin-glas/pocatky-zpravodajstvi/televizni-noviny/>

V badatelně Informatiky APF ČT, odkud jsem čerpala své poznatky do této bakalářské práce, jsou zachované celé *Televizní noviny* od roku 1981. Jak uvádí Petr Brož z Mediální badatelny ČT, z *Televizních novin* před rokem 1981 jsou zachované pouze tzv. šoty, tedy reportáže bez studiových vstupů. „Z některých se zachovaly všechny, z jiných jen některé a z jiných třeba žádné. Tyto staré šoty se v současné době začínají digitalizovat,“ sdělil Brož. Pořady televizního zpravodajství od roku 1981 se digitalizují postupně, momentálně jsou zdigitalizované všechny zpravodajské relace do roku 1998. Od 30. dubna roku 1990 se hlavní zpravodajská relace jmenovala *Deník ČST* a od 1. ledna 1993 nese název *Události*, který se zachoval dodnes. (Digitální archiv existuje od roku 2010, od tohoto roku jsou všechny pořady *Událostí* zdigitalizované; z let 1999–2009 bylo zdigitalizováno jen pár pořadů *Událostí* pro potřeby ČT či externích badatelů.)⁶⁷

3.2.1. *Intervize a Eurovize jako zdroj obrazového materiálu ve zpravodajské výměně*

Zdrojem pro vysílání zahraničního zpravodajství *Televizních novin* ČST byly obrazové materiály agentur tzv. Intervize a Eurovize. Jejich vznik a fungování si popíšeme v této kapitole.

V 50. letech vznikají první zpravodajské televizní relace – zvuk je pokryt fotografiemi či filmovými záběry, autentický obrazový materiál chybí. V této době je přenos obrazu rozhodující pro utváření veřejného mínění – obrázky napomáhají například při výkladu studené války. Z potřeby přinášet do zpravodajství aktuální a živý obraz, vznikají v polovině 50. let první zpravodajské agentury pro výměnu obrazového materiálu – jsou to například americké UPMT, CBS-News a britská BCINA⁶⁸.

Organizace (viz výše), které se zavazovaly ke vzájemné spolupráci při výměně zpravodajských obrazových materiálů, vznikly z rozhlasových sdružení, kdy už ve 30. letech vznikla ve Francii Mezinárodní rozhlasová

⁶⁷ BROŽ, Petr. Odpověď : Bakalářská práce [online]. Příjemce emailu Bezvodová, M. 11. května 2015 11:40; [cit. 2015-5-11]. Osobní komunikace

⁶⁸ KRAVČÍK, Petr. *Využití výměnného zpravodajství Intervize a Eurovize v Televizních novinách*. Praha : Univerzita Karlova, 1981. s 9–10

unie tzv. URI. Z té se posléze vyvinula OIR, která byla v roce 1950⁶⁹ přesunuta do Prahy. Z organizace navíc odešly některé západní státy. Od té chvíle se OIR začíná také zabývat technickými otázkami týkající se televize a jejího programového nastavení. V roce 1959 se OIR stává OIRT, tedy l'Organisation Internationale de Radiodiffusion a Television, „zabývající se nekomerčním vysíláním, které si vyměňují informace o programové tvorbě a technickém rozvoji“ Kravčík (1981, s. 15).

Pro potřeby států Varšavské dohody byla k OIRT zřízena tzv. Intervize (IVN). Její materiály mohou čerpat nejen členové OIRT, ale také všichni ostatní, kteří přijmou Statut Intervize. Hlavní činností Intervize je denní výměna televizních aktualit⁷⁰, a to podle nároků na pohotovost materiálů – v 60. letech se výměna obrazových materiálů uskutečňovala nejprve jednou týdně, později pětkrát a od 70. let pravidelně denně. Kromě pravidelné denní výměny zpravodajských materiálů se využívalo pro aktuální zpravodajství také dalších způsobů, a to buď pomocí elektronického předávání či tzv. Aviapošty, tedy leteckého předávání materiálů při nadčasových tématech.⁷¹

Po odchodu západních států z OIR (týkalo se to 23 rozhlasových a televizních společností) vznikla EBU, ve které se sdružovaly právě západní státy. EBU měla podobný výměnný program, jakým byla Intervize, a to Eurovizi (EVN), které spolu kooperovaly⁷². Mimo to vznikly také podobné organizace pro asijské a arabské státy či regionálně pro severní Ameriku.

Podle zprávy UNESCO a odborníků finské univerzity v Tampere z roku 1974⁷³ se spolupráce mezi EVN a IVN vztahovala především na zprávy politické ze strany EVN, kdežto IVN nabízela třetinu politických událostí, dále materiály z oblasti kultury, vědy a s veřejnou či ekonomickou tematikou. Navíc státy IVN přijímaly zprávy všech kategorií, zatímco státy EVN prováděly mnohem užší výběr. Ze zprávy Intervize uveřejněné v roce 1981 vyplývá, že z nabídky v roce 1981 za první čtvrtletí využila Eurovize

⁶⁹ Prvním generálním tajemníkem je v Praze jmenován Fedor Železný 1. 12. 1950. KRAVČÍK, Petr. *Využití výměnného zpravodajství Intervize a Eurovize v Televizních novinách*. Praha : Univerzita Karlova, 1981. s. 13–14.

⁷⁰ Od roku 1971 materiály v barevné podobě. Tamtéž, s. 22

⁷¹ Tamtéž, s. 25–26

⁷² Tamtéž, s. 29

⁷³ KRAVČÍK, Petr. *Využití výměnného zpravodajství Intervize a Eurovize v Televizních novinách*. Praha : Univerzita Karlova, 1981. s. 41

z celkového počtu 1230 zpráv 91 z nich, nejvíce pak sportovní události (celkem 34 z celkového počtu 321 nabízených sportovních zpráv; ty jsou v počtu nabízených materiálů na prvním místě, politické „oficiality“ zaujímají druhé místo s 280 zprávami).⁷⁴ Nutno dodat, že podle zprávy Eurovize se výsledné počty neshodují se zprávou Intervize, a vznikají tak rozdílné výsledky při srovnání jednotlivých studií.⁷⁵

⁷⁴ Tamtéž, s. 43

⁷⁵ Tamtéž, s. 45

4. Vývoj vztahů SSSR a USA v roce 1981 ve zpravodajství ČST

4.1. Podoba Televizních novin ČST v roce 1981

Po grafické stránce není znělka *Televizních novin* nijak zvlášť vizuálně výrazná. V úvodu je točí se globus a za ním pak kamera – z detailu na objektiv kamery se obraz prolne do studia. V podkresu úvodní znělky je krátký hudební doprovod. Studio je vybavené jednobarevným pozadím, redaktoři sedí a čtou noviny z papíru. Zpravidla je ve studiu vždy pouze jeden redaktor. Ti se v rámci relací střídají. Hlavní redaktor ve studiu vždy uvede stručný obsah a následují zprávy ze zahraničí, které uvádí jiný redaktor. Zprávy z domova následují až po zprávách ze světa. Ty opět hlásí redaktor, který celou zpravodajskou relaci hned po znělce uvádí stručným obsahem zpráv. V relaci se nevyskytují žádné interaktivní prvky. Mimo reportáží a čtených zpráv se používá telefonát, když se týká zahraničního hosta, je simultánně překládán, nebo projevy státníků SSSR. Vyskytují se komentáře českých ministrů, publicistů aj. Zpravodajství je založené na reportážích z místa, taktéž i ze zahraničních oblastí, kde jsou redaktoři ČST.⁷⁶

4.2. Porovnání prvního vydání roku 1981

První vydání roku 1981 je novoroční – 1. ledna. Porovnáám ho s běžným vydáním, které následuje další den. Po znělce se objeví úvodní studio, kde hlasatel relace Petr Patera přivítá diváky a hned následuje novoroční projev generálního tajemníka Gustáva Husáka. Po něm následuje odhlášení téhož hlasatele a přepojení na druhého (do zdánlivě jiného studia), kterým je Jaroslava Janků. Moderátoři na sebe nijak vzájemně nereagují. Hlasatel uvede „informace ze světa v následujících slovech“ a následuje projev generálního tajemníka Sovětského svazu Leonida Brežněva.

Po projevu dojde k „odstřihnutí“ záběru, navazující zprávy po sobě nejdou plynule, jak je běžné u televizních relací dnes. Objeví se černá obrazovka a hned nato fotografie z Kuby (týká se další reportáže) na ni navazuje asynchron redaktora (odlišný od hlasatele ve studiu), který ohlašuje zprávy z Kuby o úspěších soudruhů. Na pozadí se střídají fotografie – černobíle vyobrazené osoby, barevně pak obrázky z města. Redaktor svůj komentář neukončí a hned navazuje obraz další reportáže – demonstrace

⁷⁶ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize

před Pentagonem – v dolní části obrazovky je vždy kapitálkou uveden název státu, ze kterého příspěvek pochází. V reportáži se hovoří o demonstraci proti zvýšení částky na zbrojení – barevné obrázky z místa demonstrace („svérázný přístup demonstrantů“ – kteří jsou jakoby od krve, přikrytí černými igelitovými pytlí. Snaží se tak napodobit těla mrtvých, kterých je kvůli válkám, jak se říká v reportáži, stále více). Následuje střih. Až poté, co jsou uvedeny další dvě zprávy pouze s obrázky, se objeví hlasatel zahraničních událostí a uvádí další zprávy. Ty jsou formou krátkých „headlinů“ – na pozadí, za zády redaktora, který stále setrvává na obrazu, už jen černobílý úvodní obrázek, který se prolne do mapy Itálie (reportáž o politickém terorismu, pachatelé zastřelili policisty; další zpráva stejný typ s obrazem v pozadí – v Soulu rozsudek smrti za liberální postoje; střih jakoby měla přijít o tomto tématu reportáž, hlasatel nedá najevo, že přijdou obrazové reportáže. Následuje reportáž z Indonésie o sesuvu půdy. Vidíme záběry zbořených domů a k nim živě hlasatel namlouvá asynchronem, chybí gerojše – vysílají se jen záběry bez zvuků.

Následuje střih na hlasatele, který uvádí informace z ČSSR. Reportáž o narození několika dětí v Praze. Záběry s gerojši z nemocnice a s asynchronem redaktora, reportáž neobsahuje stand-up. Další předěl na stejné téma, hudba uvádí obrázky dítěte narozeného v Bratislavě. Po ní je autorská reportáž o novém roce, s hudbou, obrázky z Prahy a nostalgickým komentářem – ten spíš než zprávu připomíná báseň. Vidíme záběry ze slévárny, redaktor na místě není, opět zní jen hlas, chybí gerojše. Po střihu je zpráva z Košic o oslavách Nového roku, což je zároveň první zpráva ve slovenštině. Folklorní soubor slaví příchod nového roku po svém. Po cca 30 minutách zazní gong a následují zprávy ze sportu (trvají cca 2 minuty), redaktor Pavol Ryba. Ten se opět zdánlivě nachází v úplně jiném studiu a za ním je odlišně barevné pozadí s obrázkem hokejového brankáře – zpráva se týká MS v hokeji. Celá zpravodajská relace končí po sportovních událostech střihem, kde se opět objeví kamera v pozadí, hraje stejná znělka jako na začátku, zavře se kukátko a následuje konec. Zprávy trvají s oběma znělkami cca 32 minut.⁷⁷

4.3. Porovnání druhého vydání roku 1981

Běžné vydání (od 2. 1.) se od novoročního liší: v úvodu (jiný hlasatel Ivan Kraus) uvede na rozdíl od novoroční relace obsah zpráv (stručný výběr, co bude následovat). Někdy

⁷⁷ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 1. 1. 1981

se v relaci objevují i zprávy ze zahraničního tisku (ale např. ohlasy pouze na domácí politiku ze SSSR, nejde o nové poznatky z jiných zdrojů, informace zahraničních agentur se neobjevují). Redaktor přečte pár headlineů ze zahraničního a z domácího zpravodajství, resp. v krátkosti uvede následující informace. Ihned následuje na rozdíl od první relace zpráva z domácího dění: Gustáv Husák jmenoval Bohumila Kvasila předsedou Československé Akademie věd (což je uvedeno hned zkráj pro exkluzivnost informace).

Hned nato navazují zprávy ze zahraničí. Jaroslav Janů čte krátké zprávy a na pozadí se objevují obrázky. Následuje střih do reportáže ze zahraničí o železnici ve Vietnamu – komentář a gerojše, jde o autorskou reportáž zpravodaje ČST – stand-up z místa. Následuje asynchron ze studia, gerojše jsou tiché. Reportáž je asi 4 minuty dlouhá, což je obvyklá délka v relaci *Televizních novin* u významnějších témat. Další zprávy ze studia – redaktor přináší krátké informace (jde o politickou situaci v Polsku, kde působí Solidarita) – na to komentář Radoslava Kleina, který sedí ve studiu a přednáší hodnocení situace v Polsku, jako by vykládal, jak danou situaci chápat, tři minuty dlouhé. Nato je reportáž z Nairobi o výbuchu – opět záběry a asynchron – po ní se objeví předěl s nápisem „sledujete 1. vydanie TN“.

Zprávy z domova – pouze obrázky a studiový hlas. Nato reportáž ze Slovenska s hudebním doprovodem. Zprávy mají spíš charakter publicistického příspěvku, zaznamenávají běžné dění ze života lidí. Zpravodajský charakter si tak paradoxně zachovávají pouze zprávy ze zahraničí. Domácí politickou situaci hodnotí a komentují redaktoři pouze ze studií, reportážní záběry jsou zpravidla o „radostech“ života. Následují střídavě slovenské a české události o kratochvích a užívání si, pomáhání zvířatům aj. Často doplněné hudbou a reagují v nich „běžní“ občané. Poté se objeví zmínka ve studiu, že se pracuje i o novoročních svátcích. Redaktor ohlásí slovy „to už vám ukážeme prostřednictvím našich kamer“. Po sobě jdoucím, střihem oddělené jakoby pohledem do kaleidoskopu, zprávy o pracovnících – mlékáren, pekáren, vodohospodářství atd. „Někteří mají po novém roce ještě jeden den volna.“ (v roce 1981 vycházel 2. leden na pátek). Redaktor z domácího ohlásí, že i v ČST se pracuje a pak následuje „dnešní komentář“ ministra práce a sociálních věcí Michala Štancel'a. Trvá 4,5 minuty.

Zpráva z domova ze studia - obrázky a komentář o dalším domácím děním. Hlavně zprávy o opravě památek. Střih na obrázky a krátkou zprávu o historických knihách, krátká zpráva o knížkách ze Slovenska, výstava o Janu Lucemburském, reportáž z loutkového představení, která obsahuje rozhovor s dětským divákem. Po střihu přináší Pavol Ryba zprávy ze sportu. Mají cca 3,5 minuty. Celkově mají zprávy proti prvnímu vydání o něco delší stopáž, cca 35 minut.

Hned na to navazuje upoutávka na „Aktuality“, kterou uvádí Karel Havlíček ve studiu 6. Představuje nový zpravodajský pořad, který bude vysílán od 5. 1. ve 21:15 na druhém programu. Ekonomické a vnitropolitické události i ze zahraničí, sport a pravidelné rubriky. Další upoutávka představuje pořad „24 hodin ve světě“, od pondělí do pátku, taktéž nově od 5. ledna ve 21:45 na prvním programu. Vše o zahraničním dění v podobě komentovaného zpravodajství.⁷⁸

4.4. Rozdíly ve výběru zpráv v Rudém právu a v Televizních novinách

3. ledna v *Televizních novinách* o USA: na rozdíl od RP se v tentýž den v televizní relaci objevuje krátká zpráva o vraždění v Salvadoru (pouze v headlinu s obrázky za redaktorem). „Fašistické bandy pokračují. Za poslední 24 hodin zemřelo dalších osm lidí. Totéž Guatemala, kde našli mrtvoly fašistů, které slouží diktátorskému režimu. A z USA se sype se štedrá americká pomoc ve formě dodávek zbraní“.⁷⁹ Zatímco v RP následující zprávy „Korupce v amerických odborech“⁸⁰ – článek shrnující stav v americké vládě a citace z US NEWS AND WORLD REPORT; „Zklamaná iluze“⁸¹, což je poznámka o nukleárních zbraních USA, které nově chtějí rozmístit. „Zda si myslí, že budou mít převahu nad SSSR, mýlí se“⁸². „Carterova vláda“⁸³ – krátká zpráva o prodloužení embarga prodávat do SSSR obilí do konce roku 1981. Zpráva o Salvadoru se v Rudém právu objevuje až v pondělí 5. ledna. „Příprava generální stávk“⁸⁴ nese

⁷⁸ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 2. 1. 1981

⁷⁹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 3. 1. 1981

⁸⁰ Praha, RP. Korupce v amerických odborech. *Rudé právo*, 3. 1. 1981, r. 61, č. 1, s. 6. Archiv.ucl.cas.cz[online]. [cit 14. 11. 2014] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1981/1/3/6.png>

⁸¹ Praha, RP. Zklamaná iluze. *Rudé právo*, 3. 1. 1981, r. 61, č. 1, s. 7. Archiv.ucl.cas.cz[online]. [cit 14. 11. 2014] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1981/1/3/7.png>

⁸² Tamtéž

⁸³ Praha, RP. Carterova vláda. *Rudé právo*, 3. 1. 1981, r. 61, č. 1, s. 7. Archiv.ucl.cas.cz[online]. [cit 14. 11. 2014] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1981/1/3/7.png>

⁸⁴ Praha, RP. Příprava generální stávk. *Rudé právo*, 5. 1. 1981, r. 61, č. 3, s. 1. Archiv.ucl.cas.cz[online]. [cit 14. 11. 2014] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1981/1/5/1.png>

název článek, ve kterém se píše o tom, že USA podporuje boje v Salvadoru, kde nepodporuje lidská práva, jak tvrdí krvavé boje.

Prvky manipulace tak podobně jako v *Televizních novinách*, můžeme v Rudém právu shledat v útočném stylu psaní a ve výrazných subjektivních heslech v titulcích článků. Zmíněné zprávy se vyznačují svou jednostranností v hodnocení problematiky. V článcích se často objevují útočné a zesměšňující formulace – hlavní vyjadřovací prostředky propagandistických médií.

4.5. Konflikt studené války a demonstrace síly USA vs. SSSR

Pro popsání uplatňování propagandy v médiích ČST v pořadu *Televizní noviny* jsem si vybrala konflikt v Salvadoru, na kterém budu sledovat způsob, jakým média o jeho vývoji informují – v komentářích redaktorů *Televizních novin* či převzatých příspěvků sovětských médií (agenturní komentáře TASS či glosy sovětského deníku Pravda). Salvadorskou občanskou válku lze považovat za styčnou plochu odlišných postojů obou velmocí a v případě jejich (ne)přímé účasti (přímá podpora ze strany USA režimu Josého Napoleóna Duarteho bojujícího proti Národní osvobozené frontě Farabunda Martího, kterou nepřímo obhajoval Sovětský svaz, v salvadorském konfliktu trvajícím od roku 1979⁸⁵) v reportážích ČST je možné popsat, jakým způsobem se uplatňovala propaganda a jak se snadno zpravodajství využívalo k interpretaci názorů Sovětského svazu, což znemožňovalo správně pochopit konflikty studené války aj. a pomoci tak k jejímu uvolnění. Dále se vybrané reportáže zaměří na důležité mezníky ve vzájemných vztazích SSSR a USA (jako jsou schůzky nejvyšších představitelů, jednání a posuny v celkovém klimatu obou států). V počátku roku 1981 bude možné ve zpravodajských relacích také možné zaznamenat reakce na politiku odcházejícího prezidenta Jimmyho Cartera a nástupu Ronalda Reagana.

Vývoj a vztahy studené války se dají analyzovat také přes informační válku, kterou režimní propaganda uplatňovala, aby proklamovala své jasné stanovisko (viz kapitola o médiích a politické moci). Aparáty a nástroje KSČ sloužily k plnění těchto požadavků a k upevnění její vedoucí pozice ve státě. Na konfliktu v Salvadoru si ukážeme, jak pracovala Československá televize v televizním zpravodajství s informacemi, jak vyobrazovala vývoj tohoto konfliktu. Účelem praktické části je také

⁸⁵ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. Praha: Leda, 2008, s. 654

sledovat oficiální zprávy o přímých vztazích mezi SSSR a USA. Z reportáží vyberu i přímo několik zpráv o dění v USA (inaugurace Reagan, komentáře k politice vůči SSSR aj.). Reportáže o konfliktu v Salvadoru mají sloužit jako ukázkový příklad odrazu vztahů mezi dvěma velmocemi a zároveň prakticky vyobrazit, co bylo zmíněno v předchozích kapitolách. Navázáním na předposlední historickou kapitolu o vývoji vztahů mezi SSSR-USA, reflektovat legislativní opatření ÚV KSČ v kapitole o médiích a politické moci a porovnat propagandistickou žurnalistiku s obecnou teorií zpravodajství za účelem analýzy vztahů mezi dvěma velmocemi, potažmo mezi udržováním statu quo obou států a v jejich zahraniční politice. Kvůli složitosti konfliktu nebude možné na následujících stranách postihnout celý konflikt v Latinské Americe a přinést tak složitější souvislosti. Pro vyobrazení vztahů skrze naše média, ale tyto informace poslouží dostatečně. Československé zpravodajství se celého konfliktu dotklo jen minimálně. Propojení dalších souvislostí s nástroji propagandy ÚV KSČ by mohlo posloužit alespoň zčásti k pochopení zpravodajství, kde je jeho služba společnosti dnes, a jak sama společnost může vnímat působení médií. V neposlední řadě by částečně mohla posloužit pro pochopení vývoje zpravodajství, informování a směřování médií v České republice. Ideálně by pak tento jednoduchý souhrn mohl posloužit pro složitější potenciální mapování funkce veřejnoprávních médií a jejich poslání z hlediska historie a současnosti.

4.6. Reportáže zpravodajské relace Televizní noviny ČST v roce 1981

Výběr zpráv jsem prováděla v badatelně Archivního a programového fondu České televize, kde jsou digitalizované různé pořady České a Československé televize, mimo jiné i zpravodajské relace pořadu *Televizní noviny* (více o historii pořadu viz třetí kapitola). K dispozici je v badatelně program, ve kterém jsou uloženy záznamy reportáží, a složka s metadaty reportáží, ve které jsou uvedeny základní popisky všech zpravodajských příspěvků v podobě klíčových slov. Dá se tak lépe orientovat v obsahu zpráv, chybí ale stopáž, proto neuvádím mimo délek příspěvků přesné umístění té které zprávy. Z celkového počtu 365 relací jsem vybrala konečných 101 reportáží, ze kterých jsem následně zpracovala vývoj vztahů ve čtvrtletním rozsahu. Pro orientaci jsou v textu uvedena data, kdy byla reportáž vysílána. Po celkové analýze a sběru dat jsem získané informace zpracovala do podoby souvislého textu a neupřednostnila tak skladbu reportáží dle výběru *Televizních novin*. Pro lepší přehlednost uvádím vždy samostatně vývoj v Salvadoru a poté vývoj v politice SSSR a USA. Tato práce se mi osvědčila po

zpracování prvního čtvrtletí roku 1981, s výjimkou prvního čtvrtletí, kdy jsou události seřazeny chronologicky za sebou, tedy od druhého čtvrtletí uvádím popis viz výše.

4.7. Vybrané reportáže

4.7.1. První čtvrtletí

První zmínka o konfliktu v Salvadoru, na kterém budeme analyzovat práci s propagandou v médiích, je v roce 1981 3. ledna – krátká informace formou titulku v počátku zahraničního přehledu zpráv, kde hlasatel ve studiu čte krátkou zprávu „o krvavém vraždění – fašistické bandy pokračují.“ Za hlasatelem je promítnutá zprvu mapa Salvadoru a ve chvíli, kdy hovoří o vraždění, obrázky mrtvých těl. Ve zprávě se hovoří o tom, že za posledních 24 hodin zemřelo dalších osm lidí. Totéž Guatemala, kde našli mrtvolky fašistů, kteří sloužili diktátorskému režimu. „A z USA se sype se štedrá americká pomoc ve formě dodávek zbraní.“⁸⁶

Mezi tím se objevuje 10. ledna zpráva o zvolení Alexandra Haiga do úřadu ministra zahraničí USA. „Z průměrného studenta až na vrchol“ – ve zprávě se hovoří i o tom, že se mezi třemi sty absolventy umístil při závěrečných zkouškách až v druhé stovce. Redaktor v asynchronu reportáže, na které běží obrázky ze zasedání Kongresu, říká, že Haig musel vysvětlit účast na aféře Watergate za vlády Richarda Nixona, hromadné nálety na Vietnam a organizování fašistického puče v Chile. Posměšný komentář, že „prověrka“ ho jistě nezastraší, protože „postupoval podle pokynů a navíc dělal jen to, co bylo v zájmu USA. Senátu to postačilo. Zda to postačí americké pokrokové veřejnosti, to je pro mocné kruhy vedlejší.“ Obrazová reportáž je vzhledem k tématu poměrně dlouhá a objevují se v ní útočné fráze jako „zda ho zaskočí sprška otázek“, čímž se snaží nastávajícího ministra zesměšnit. Mimo to, že se dozvídáme o prověrci Haiga, se v reportáži nehovoří o ničem novém, působí tak velice samoúčelně.⁸⁷

Další zprávy pokračují 13. ledna, zprávy informují o konfliktu v následujících dnech až do 21. ledna každý den. Vývoj a informování TN je následující: Na začátku zahraničního přehledu toho dne oznamuje hlasatel, že boje pokračují a že se postup partyzánů nepodařilo zastavit i přesto, že Salvadorská junta nasadila do bojů proti osvobozeneckým jednotkám těžké zbraně a letectvo. Na podporu ofenzívy

⁸⁶ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 3. 1. 1981

⁸⁷ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 10. 1. 1981

vlasteneckých sil se rozšířily vlastenecké stávky proti juntě, obyvatelé proti nim protestují i proti stále častěji projevovaným záměrům amerického vojenského vměšování do vnitřních záležitostí Salvadoru. Hlasatel čte na obraz reportáže krátkou zprávu živě ze studia. Vývoj a zprávy v dalších relacích hovoří o tom, že byli v osvobozených provinciích jmenováni vojenští a správní představitelé lidových sil. Prezident USA rozhodl okamžitě obnovit pomoc Salvadoru. Vlna protestů proti intervenci USA se zvedá v celé Latinské Americe. Partyzáni už po pěti dnech nepřetržitých bojů kontrolují polovinu území státu. Bojuje se na předměstích hlavního města (San Salvador). Předseda politické junty José Napoleón Duarte tvrdí, že vládní síly kontrolují situaci v zemi, přesto je ale země ohrožená hospodářskou stávkou. Duarte poprosil USA o další vojenskou pomoc.⁸⁸

15. ledna se ve zpravodajské relaci objevuje komentář většího rozsahu. Hlasatel ve studiu mimo obecné informace připojuje také to, že „úspěšný průběh revoluční protiimperialistické ofenzívy v Salvadoru je součástí širokého procesu v Americe, kde dochází k bojům za demokracii, svobodu a nezávislost na panství severoamerických monopolů.“ Tento asynchron, v tomto případě spíše komentář, čte hlasatel na obrázky reportáže přímo ze studia.⁸⁹ 16. ledna se v přehledu zahraničních zpráv objevuje informace o projevu Juana Ponce, tajemníka SAF (nepodařilo se dohledat, o jaké hnutí se konkrétně jedná), který vyzývá k tomu, aby všechny demokratické síly rozvinuly široké palety akcí na obranu legitimního práva Salvadorského lidu. Vidíme zasedání rady a komentář namluvený jiným redaktorem, než který moderuje zprávy. Ponce protestuje proti nastaveným plánům Cartera, žádá, aby se USA stáhly; spolu se Salvadorci protestuje proti podpoře režimů v Hondurasu, Guatemale a Venezuele, „které jsou věrné příkazům imperialistů z USA.“ Vyzývají pracující všestranné obyvatelstvo k podpoře lidovým organizacím. OSN informuje, že by USA měla nechat rozhodovat Salvador sám.⁹⁰ V průběhu trvání konfliktu se ve zpravodajské relaci v počátku zahraničního bloku objevuje krátká připomínka, že „boje trvají týden, vlastenci kontrolují polovinu velkých měst; podpora USA trvá, Honduras a Guatemala

⁸⁸ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 13. 1. 1981

⁸⁹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 15. 1. 1981

⁹⁰ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 16. 1. 1981

podporují Salvador, i tak jsou úspěšní lidoví osvoboditelé. Stejně jako na Kubě existují podmínky pro vítězství demokracie nad imperialismem.“⁹¹

20. ledna vychází zpráva o oficiálním jmenování Ronalda Reagana do úřadu. Čtyřdenní inaugurační slavnost za 11 milionů dolarů se stává nejdražší v historii, říká se ve zprávě. Hovoří se i o tom, že více než vítězství Reagana je to prohra Cartera. Ukazuje se, že i přesto, že je to další prezident a s ním přichází nová naděje, že se věci zlepší a přestane se zbrojit, tak Reagan má v plánu vynaložit vyšší částky na zbrojení. Reportáž tedy polemizuje o tom, jestli je to nakonec dobrá volba. Sice je to teď „raketový start Reagana a neúspěšný Carter odchází (nesplnil, co sliboval – neplatí smlouva SALT II, zákaz na olympijských hrách atd.), ale nedořešené otázky na problémy zůstávají. Vyřeší je Reagan?“ Hlavní otázkou je vztah USA k SSSR, kdy sovětský ministr zahraničí Andrej Gromyko zdůraznil, že SSSR neusiluje o vojenskou převahu, zároveň je jasné, že se nebude účastnit jednání, jejímž cílem je zrušit smlouvu SALT II a zlikvidovat základní principy, podle nichž byla tato smlouva uzavřena. V obrazové reportáži vidíme autentické záběry ze stěhování a výměny obou prezidentů. Reportáž je opět sarkastická a zesměšňující, záběry se soustředí především na kritiku předchozího prezidenta Cartera, na což vidíme záběry stěhovacích aut u Bílého domu. Opět samoúčelně slouží k propagování stanoviska východního bloku.⁹²

Ke konci ledna informuje opět krátká zpráva v zahraničním přehledu, o tom, že „Salvadorská junta hromadně masakruje při odrazu vlasteneckých sil civilní obyvatelstvo a USA zvyšují svou pomoc. Denně přilétá deset letadel naložených americkými zbraněmi.“ Boje v Salvadoru pokračují, komuniké Vrchní fronty národního osvobození uvádí, že na straně salvadorských vládních jednotek bojují také příslušníci americké armády.⁹³

Na konci ledna se po svém oficiálním jmenování (15. ledna) do úřadu ministra zahraničí vyjádřil před novináři na tiskové konferenci Alexandr Haig. Nově zvolený ministr potvrdil, že USA bude nadále podporovat boj proti „vlastenecké vládě“ v Salvadoru proti „mezinárodní terorismus osvobozenického hnutí“, říká se v reportáži ČST. Vidíme Haiga před řadou mikrofonů, na tyto záběry redaktor informuje, že ministr

⁹¹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 17. 1. 1981

⁹² Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 20. 1. 1981

⁹³ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 28. 1. 1981

Haig prohlásil, že posoudí postoje, kterými socialistické krajiny podporují tato hnutí v Latinské Americe. Žádá jednostranně ústupky Sovětského svazu.⁹⁴

V únoru se na rozdíl od lednových událostí objevilo ve zpravodajství ČST jen pár zmínek o situaci v Salvadoru. Za celý měsíc došlo v konfliktu ke změnám ve vývoji konfliktu. K událostem se hlavně vyjadřovali mimo Sovětského svazu ostatní příslušníci vlád evropských zemí.

První zpráva o vývoji vztahů SSSR a USA se objevuje první den měsíce, hlasatel čte ve studiu komentář sovětského deníku Pravda, ve kterém je hodnocení slov amerického ministra zahraničí Haiga z tiskové konference po jeho zvolení do úřadu. „Deník komentuje prohlášení ministra o tom, že tzv. mezinárodní terorismus zaujímá místo lidských práv. USA chtějí překroutit podstatu národně osvobozeneckých hnutí a vnutit světu dojem, že je to mezinárodní terorismus, aby bylo možné dokázat, že pomoc pokrokových států národně osvobozeneckým hnutím je vlastně podporou mezinárodního terorismu. Národy čekají od USA něco jiného, chtějí, aby se skoncovalo s Careterovou politikou, která zatahovala svět do studené války. První krok nové vlády, ale svědčí o něčem jiném, končí noviny Pravda,“ a cituje z něj hlasatel relace *Televizních novin*, za ním je na pozadí promítnuta titulní strana deníku Pravda. Na těchto komentářích, které zpravodajství přebírá z deníku Pravda, kde jsou glosy především k vzájemným vztahům mezi SSSR a USA, anebo od komentátorů sovětské agentury TASS, je zajímavé, že k tomu v relaci není přidán dodatečný hodnotící prvek události. Do televizní zpravodajské relace štáb pouze přebere to, co napíší v SSSR. Navíc jsou tyto komentáře hlavně zesměšňující a útočné nebo v opačném případě výmluvné – mnohdy vysvětlení činů ze strany SSSR. V tomto se princip zpravodajství rozchází s definicí zpravodajství, jak ji známe dnes. Komentáře ve zpravodajství jsou výsadou právě autoritativních režimů. Pod záštitou světového mírového jednání slouží *Televizní noviny* Československé televize zdánlivě jen informování o nebezpečném jednání západních mocností.⁹⁵ Druhý den přichází krátké vyjádření z Moskvy, které vyvrací washingtonské prohlášení vysokých činitelů americké vlády o Sovětském svazu, jako o podněcovateli mezinárodního terorismu. Hlasatel ho čte ve studiu bez jakékoli doprovodné ilustrace. Zdůrazňuje, že ze strany USA jde o vědomou, politickou

⁹⁴ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 29. 1. 1981

⁹⁵ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 1. 2. 1981

diverzi. Podle oficiálního vyjádření z Moskvy, které se v televizní relaci objevuje, je cílem tohoto smyšleného prohlášení postavit do špatného světla sovětskou mírovou politiku a zároveň podkopat jednání národně osvobozenického hnutí. „Reaganova vláda si chce pod podmínkou zásahu proti mezinárodnímu terorismu rozvázat ruce pro imperialistické vměšování do záležitostí jiných států proti demokratickým silám.“⁹⁶ Nato je hned druhý den zařazena do relace reakce USA, že mluvčí ministerstva zahraničí USA odmítl odpovědět na prohlášení Sovětů „ke lživé kampani, kterou proti SSSR rozpoutali představitelé vlády USA.“ V záběru vidíme sovětského diplomata Vladilena Vaseva, který objasňuje přístup SSSR ke kampani USA – „chtějí o čemkoli hovořit, ale nedají si diktovat.“ Podle diplomata jde o normalizování vztahů v celé mezinárodní situaci. Následuje záběr na moskevského zpravodaje ČST je ve studiu. Obraz ruské metropole za jeho zásady navozuje pocit, že se sedí v proskleném studiu přímo v Moskvě, jeho čtený komentář zní jako by byl přenášen přes telefonní hovor. Z prohlášení nejvyšších představitelů vlády USA dle komentáře hlasatele zpravodajství vyplývá, že si ve Washingtonu stále častěji pletou pojmy. „Terorismem označují vše, co se jim nelíbí.“ Klade si dále řečnickou otázku, jestli osvobozovací procesy, které se uskutečnily v desítkách svobodných států v Africe, jsou plody terorismu. Dále reaguje, že pokud se logika americké politiky dovede do konce, i USA tedy vznikly díky teroristickým akcím George Washingtona. Zvláštní prý podle hlasatele naopak je, že Američanům nevadí hájit teroristy – teroristy, kteří unesli letadlo ze SSSR, našli v USA azyl; fašistické tlupy útočící v Salvadoru mají plnou podporu atd. „Jakmile se lidé chtějí bránit, hned se vysílají křižníky a v Pentagonu se schází krizové štáby, vše to má přikrýt propaganda o mezinárodním terorismu. USA by chtěly udržet svoji moc, ale nic naplat. Touha států po svobodě se nedá dlouhodobě udržet falešnou kampaní a vydíráním.“ Hlasatel komentář ze studia uzavírá tím, že by Sověti chtěli věřit, že se ve Washingtonu konečně budou věnovat důležitým problémům, a to hlavně ve své zemi, kde jich mají mnoho, čímž uzavírá zhruba tříminutový příspěvek.⁹⁷

4. února se objevuje v začátku zahraničního přehledu krátká zpráva, že i přesto, že USA dodávají Salvadoru zbraně, příslušníci salvadorských osvobozenických vojsk přešli k intenzivnímu partyzánskému boji. Jsou jim připisovány škody na průmyslových objektech v několika městech a oběti na životech, ale dle zpráv je mají na svědomí

⁹⁶ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 2. 2. 1981

⁹⁷ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 3. 2. 1981

vojáci junty, kteří během posledních tří týdnů zabili téměř dvě stě osob. Britský deník Times, dle ČST také vyjádřil nesouhlas s vměšováním USA do Salvadoru. Postup USA, cituje deník ČST, nepomůže vyřešit příčiny problému. Podnět k revoluci nedala Kuba, ale chudoba vykořisťované země. Tato prohlášení podporují reportáže s obrázky z vojenského cvičení USA, na kterých jsou američtí vojáci zachyceni během cvičení „potvrzuje se tím americký záměr“.⁹⁸ Ministr obrany oznámil na tiskové konferenci, že USA chtějí opět vyrobit neutronovou bombu a nasadit ji v západní Evropě. Následuje kritika, že od toho předchozí vláda odstoupila. Přitom Reagan na své tiskové konferenci kritizoval morálku jiných států, „jaká je ale morálka jejich, když garantem míru má být neutronová bomba,“ ptá se hlasatel. Tato informace vyvolává vlnu nevole – sovětský deník Pravda napsala, jak čte krátce hlasatele ve studiu, že téměř každý mocnář USA trpí dětskými mocenskými nemocemi – popíráním zkušeností z předchozího vývoje. Washington nechce přijmout svět v jeho celé rozmanitosti, říká se dle deníku, a proto používá středověké praktiky a neustále zbrojí. SSSR to pochopil už dávno, že zbrojení nemůže lidu sloužit.⁹⁹ Dle informací uvedených v reportáži, se zapojilo do cvičení, které už dva týdny probíhá u břehů Severní Ameriky přes 400 letadel. Návik simuluje obranu před útokem na USA. To komentuje ve studiu hned po krátké reportáži redaktor Jan Šumavský a říká, že zbrojení pokrývá částka ve výši 200 miliard dolarů, vojenský výbor ji chce zvýšit na 220 miliard, protože chtějí dosáhnout naprosté vojenské převahy nad SSSR. Bývalý americký velvyslanec v SSSR Watson se nechal slyšet, že předstírání převahy nad SSSR je zbytečné. Doporučil, že by vláda měla dát přednost klidnému jednání bez zbraní.¹⁰⁰ To potvrzuje i komentář (12. února) pplk. československé socialistické armády, který komentuje cvičení USA. Vyjmenovává, jaké stroje a kolik jich na cvičení Američané mají. Také hovoří o překonání všech norem, které svým cvičením porušili. Pro srovnání udává, kolika tanky překonali hitlerovci SSSR za druhé světové války (5680 tanků). USA „jen“ při nacvičování manévrů operují s dvojnásobkem – jde o hrubou demonstraci síly. Dohromady s protisovětskou kampaní chtějí vyvolávat válečnou psychózu a stupňovat tak válku ve zbrojení. V obou případech jde o komentáře ve studiu bez obrazového doprovodu v trvání do tří minut.¹⁰¹

⁹⁸ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 4. 2. 1981

⁹⁹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 5. 2. 1981

¹⁰⁰ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 9. 2. 1981

¹⁰¹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 12. 2. 1981

Salvadorský rozhlas naposledy 9. ledna hlásil, že ofenzíva partyzánů byla už dávno zlikvidována, že v zemi je klid, hovoří se v krátké zprávě. Šéf junty diktátor Duarte hovoří k Salvadorcům, že komunismus ohrožuje jejich životy, chce jim vzít vlast a chleba – při tom jsou to ale vládní „fašističtí“ vojáci, kdo provádí razie. „Vládní vojáci si berou raněné a mrtvé, ale nejen to, berou náhodné lidi a mučí je ze msty“ (říká se v asynchronu reportáže, na které běží obrázky, jak vojáci odnáší zajatého člověka do auta).¹⁰²

Na konci února situace eskaluje. 21. února přichází zpráva, že Haig na washingtonském jednání napadl salvadorské osvobozené síly, pomoc vládní juntě ospravedlňoval vměšováním se Kuby do konfliktu a její pomocí partyzánům.¹⁰³ Salvadorská junta požádala vládu USA o další pomoc a ta jí vyhoví. USA pošle pět odborníků z USA na vojenské akce. Národně osvobozovací jednotky dále pokračují v boji proti utlačovatelům. Zprávu čte hlasatel ze studia živě a na ni vidíme obrázky z Haigova jednání.¹⁰⁴ Leonid Brežněv předložil po XXVI. sjezdu KSSS další program SSSR. Ministr Haig zdůraznil zájem USA o jednání se SSSR. Ale co přichází z USA a ze SSSR je velice kontrastní. Potvrzuje to i americký časopis, který zdůraznil, že slova a konkrétní činy USA potvrzují, že Reagan se podepsal pod Carterovou doktrínu, která zavádí svět do válečného stavu. Vidíme v krátké zprávě ministra Haiga na tiskové konferenci a v pozadí jsou slabě slyšet původní gerojše.¹⁰⁵

Dále v březnu přichází upřesněné informace o problémech ve vztazích ohledně Salvadoru. Na základě hesla boje proti mezinárodnímu terorismu se rozhodla vláda USA poskytnout fašistickému režimu veškerou pomoc, záminkou byla pomoc socialistických zemí, které poskytly zbraně partyzánům, čte svůj příspěvek komentátor Jan Šumavský. Říká v něm, že součástí americké kampaně byly cesty ministra obrany a bývalého generála, které měly získat podporu západních států. Negativné reakce ale Reagana překvapily. Prezident a jeho spolupracovníci se nepoučili. Pomoc Salvadoru byla totiž zvýšena z 10 na 40 milionů dolarů. Přesto, že Reagan prohlašuje, že nepošle poradce, je jich v Salvadoru přes osm set – řídí vrtulníky, organizují a provádí výcvik aj. Situace v Salvadoru se zhoršila. Zapojuje se čím dál víc bojové techniky, lodě z USA

¹⁰² Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 10. 2. 1981

¹⁰³ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 21. 2. 1981

¹⁰⁴ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 28. 2. 1981

¹⁰⁵ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 24. 2. 1981

mají informovat o lodích v Panamském zálivu, které přijíždí z Kuby.¹⁰⁶ Na Reagana apeluje Helmut Schmidt, aby přijal návrh Leonida Brežněva na svolání vrcholné sovětsko-americké schůzky. Dle jeho názoru se dá zabránit rozmístění zbraní v západní Evropě, pokud se bude jednat se SSSR.¹⁰⁷ 14. března uveřejňuje zpravodajství příspěvek, kde hovoří Haig v televizním rozhovoru. Obhajuje právo na vměšování USA do vnitřních záležitostí jiných států. Poskytnutím pomoci se prý vytváří nejlepší základna demokratického procesu, podotýká hlasatel, který čte zprávu ze studia, po skončení obrazového záznamu s rozhovorem amerického ministra Haiga.¹⁰⁸

Konec měsíce shrnují ve zprávách působení Reagana ve funkci prezidenta. Ve 2,5 minutovém komentáři Dušana Rovenského se říká, že i když je Ronald Reagan dva měsíce v úřadu, jeho vláda stále vypracovává zahraničně-politickou orientaci. Dle chování USA lze vyvodit, jakým způsobem USA reaguje na mírové iniciativy XXVI. sjezdu KSSS. Haig sice řekl, že Washington chce se Sovětským svazem dialog, ale nestalo se nic, z čeho by se dala vyvozovat pozitivní reakce. Britský Times došel k závěru, že jedinou odpovědí USA je úsilí, aby vojenské síly narůstaly. Dle britského deníku Times, který je přímým zprostředkovatelem informací britské vlády, to je nerozumné. Británie je spojencem USA a najednou situaci kritizuje, zdůvodnění je jasné – západní Evropa je ohrožená a Reagan zvyšuje zbrojení a peníze na zbrojení. Navíc přináší další informace o nových chystaných zbraních. Reaganova vláda také zvýšila svůj přínos na pomoci kontrarevoluci. Do Salvadoru mimo zbraní přijíždí i zelené barety (příslušníci speciálních komand). Chování USA i nadále zvyšuje mezinárodní konflikt, ale svět potřebuje žít v míru. Mír vyžaduje jednání, Sovětský svaz se už činil, z Washingtonu ale stále nic nepřichází.¹⁰⁹

4.7.2. Druhé čtvrtletí

Třetího dubna se objevuje v zahraniční relaci zpráva čtená hlasatelem ve studiu, že ministerstvo zahraničí USA odmítlo prodloužit vízum přednímu sovětskému odborníkovi na otázky USA Georgijovi Arbatovovi. Znemožnili mu tím vystoupit v americké televizi. Zpráva je jen informativní, na čtené informace je puštěn obrazový materiál se záběry z rozhovoru se sovětským odborníkem. Rozhodnutí o neprodloužení

¹⁰⁶ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 3. 3. 1981

¹⁰⁷ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 8. 3. 1981

¹⁰⁸ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 14. 3. 1981

¹⁰⁹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 28. 3. 1981

se tak dělo proto, že ministerstvo zahraničí USA nebylo spokojené s výstupy sovětských politiků, kteří „jen využívali možnosti propagovat sovětskou politiku.“ Arbatovovi vyprší vízum pět dní před televizním pořadem, kde mohl vystoupit. Hlasatel uzavírá zprávu obratem pro zpravodajskou relaci ČST typickým. „Není náhodou, že se ti, kteří říkají, že hlásají pravdu, zaleknou, když má být pravda vyslovena,“ čímž potvrzuje, že odjezd a neúčast Arbatovova je přeneseně řečeno pro Američany dobrá, protože jinak by mohli být zahanbeni.¹¹⁰

Zpráva ze Salvadoru následuje 8. dubna, kdy je první polovina relace věnovaná XVI. sjezdu Komunistické strany Československa. Krátká obrazová reportáž výjimečně po domácím zpravodajství informuje o tom, že za posledních 24 hodin bylo v Salvadoru zavražděno 46 lidí. V reportáži je vidět, jak vynáší mrtvé. „Kvůli útoku salvadorské vojenské junty zastřeleno 28 lidí z řad civilního obyvatelstva.“ Podle reportáže vojáci vnikli do domů a bezdůvodně lidi postříleli.¹¹¹ V dubnu se pak objevuje další informace ze Salvadoru jako druhá v relaci ze zahraničí 20. dubna. Obrazová zpráva, která začíná pohledem na mrtvé a komentářem moderátora: „Vrahy jsou fašistické organizace a teroristé vládní junty, které znají i v USA. Přesto americký Senátní výbor schválil částku 64 milionu dolarů na podporu vládní junty,“ uzavírá hlasatel.¹¹² V dubnu k žádnému dalšímu posunu nedošlo. Ze Salvadoru se objevují především informace o několika mrtvých a pokračujících bojích. V podstatě slouží jako stálé téma, které se divákovi průběžně připomíná, žádnou informaci v sobě ale nenese. Vždy se objevuje v první polovině zahraničního bloku a má charakter krátké zprávy s obrazem (buď vojsk či zdevastovaných vesnic).

Ke konci zahraniční relace následuje 21. dubna propagandistický komentář Dušana Rovenského o protestech proti zbrojení USA. Rovenský ironicky komentuje, že poradce Reagana Allen Richard označuje protestující za pacifisty, kteří nechápou, že je potřeba zbrojit. Rovenský toto označuje za podivný termín. Dvou a půlminutový komentář vyvrací, že by protestující byli pacifisté, ale že jejich obavy jsou skutečné.

¹¹⁰ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 3. 4. 1981

¹¹¹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 8. 4. 1981

¹¹² Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 20. 4. 1981

„Reagan stupňuje militaristické rysy své politiky“. Dále v komentáři padá bilance o počtech připravených zbraní a plánovaných jednáních o zbrojení.¹¹³

Na konci dubna se objevuje pravidelná rubrika v zahraničním bloku, a to komentáře z deníku Pravda. V začátku zahraničních událostí interpretuje moskevský zpravodaj ČST Josef Morávek (sedí ve studiu s jednobarevným pozadím) článek Pravdy. Ten podle redaktora zdůrazňuje dvě skutečnosti v politice USA – zatím není vidět rozdíl mezi novou a starou administrativou (upřesňuje, že USA jde o imperiální snahy, aby měly co největší zisk) a současně sovětští komentátoři upozorňují, že až tento měsíc se americké vedení seznámilo s realitami současného světa (například přišlo na to, že ne všichni s nimi souhlasí; dočkali se značných rozporů na jaderném plánování na zasedání NATO v Bonnu). Komentář je dlouhý cca 2 minuty.¹¹⁴ Další den je taktéž v začátku zahraniční relace komentář čtený moderátorem ve studiu týkající se úvodníku v Pravdě. Píše o „účinnosti ideologické práce.“ Mimo jiné se v článku konstatuje, že je třeba ještě více přihlížet k zostřenému ideologickému boji ve světě. K sílící aktivitě propagandistických prostředků třídního nepřítele. „V boji idejí musíme být nekompromisní,“ vyzývá skrze deník hlasatel zpráv.¹¹⁵

V květnových Televizních zprávách jsou k vybrané tematice dvě zprávy na začátku měsíce. 6. května je na začátku zahraniční relace čtená zpráva, kde hlasatel čte zprávu komentátora sovětské agentury TASS, který píše, že Washingtonu se podařilo vnutit partnerům v NATO svoji nebezpečnou politiku. Závěrečné komuniké dle komentátora oplývá odvoláními na vymyšlenou sovětsko-vojenskou převahu a na ohrožení bezpečnosti zemí NATO ze strany Sovětského svazu, „což je vykonstruované a neudržitelné.“ Moderátor celý tento komentář TASSU čte, aniž by situaci hodnotil, což je opět typické pro převzaté příspěvky (glosy).¹¹⁶ 8. května je jako třetí zahraniční zpráva uveden obrazový materiál o vojenském cvičení s autentickým cvičením amerických vojáků, který má dle asynchronu redaktora posloužit k vystupňování válečné hysterie. Hlasatel na tyto materiály čte živě ze studia: „Vojáci nacvičují simulované napadení Spojených států chemickými zbraněmi a podobnými předchozími strašáky a tím dle komentáře sledují jedině. Vyděšený Američan má uvěřit, že horečné

¹¹³ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 21. 4. 1981

¹¹⁴ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 26. 4. 1981

¹¹⁵ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 27. 4. 1981

¹¹⁶ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 6. 5. 1981

zbrojení, které zaplatí ze své kapsy, je nezbytné pro jeho bezpečnost,“ říká se ve zprávě na závěr. V relaci se dopouští manipulace s informacemi.¹¹⁷

Třetího června je uveden na začátek *Televizních novin* celý proslov Gustáva Husáka na předvolebním shromáždění Pražanů v Paláci kultury. Až poté následují zprávy ze zahraničí. Hned první čtená zpráva se týká tiskové konference Alexandra Haiga ve Washingtonu. Haig uznal, že mezi SSSR a USA existuje vojenská rovnováha včetně té v jaderné oblasti. Otevřeně přiznal, že Reaganova politika je založena na obyčejné lži na údajné nerovnováze. Z dalších slov podle moderátora vyplynulo, že z Haigova vyjádření je patrné, že z toho bude washingtonská politika vycházet i nadále. Pro čtené zprávy v začátku zahraniční relace je typické, že krátce glosují události ze zahraničí, většinou vždy z dění v USA, a ostře hodnotí danou situaci. Nebojí se operovat s termíny jako je lež nebo křivda a ze strany druhé při zprávách ze SSSR naopak nešetří superlativy jako mírová jednání, čest a pravda.¹¹⁸

Salvadorské události v červnu nezaznamenaly výrazný posun, proto vybírám pouze dvě informace o pokračujících bojích. V polovině zahraniční relace 11. června je krátká obrazová zpráva o tom, že salvadorská junta byla nucená zastavit už čtvrtou armádní operaci zaměřenou k vytlačení partyzánů. Dle agenturních zpráv musely být vyčerpané vojenské jednotky staženy a celá akce skončila stejně jako všechny předchozí – neúspěchem vojsk junty. Reportáž je pokryta obrázky několika málo bojujících vojáků.¹¹⁹ Na konci měsíce je zařazena krátká čtená zpráva po pár obrazových zprávách ze zahraničí v úvodu zpravodajské relace. „Prudké boje hlásí ze San Lorenza, které kontrolují vojáci Národní fronty, osvobození. Za posledních 24 hodin spáchali teroristické jednotky v Salvadoru 30 politických vražd.“¹²⁰

V zahraničním bloku nechybí 13. června komentář aktuální situace v USA. Po několika zprávách ze zahraničí následuje komentář Dušana Rovenského o délce do tří minut. Ten hodnotí Reaganovu zvyšování vojenských výdajů. Rovenský reaguje na článek v časopisu *News Week*, ve kterém se píše, zda si USA zvyšování zbrojního rozpočtu mohou dovolit. Otázku si, podle Rovenského jistě, kladou v USA všichni občané. „I ti, kteří propadli militaristické horečce a kteří zjišťují, že se sáhlo po

¹¹⁷ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 8. 5. 1981

¹¹⁸ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 3. 6. 1981

¹¹⁹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 11. 6. 1981

¹²⁰ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 28. 6. 1981

penězích, které rozpočet potřeboval na sociální služby, na zdravotnictví a vzdělání.“ Rovenský říká, že nová vláda přidala k někdejšímu vojenskému Carterovou rozpočtu dalších 32 miliard dolarů. „Dosáhla tak nejvyšší částky v mírové době, což je neslavný rekord,“ říká komentátor. Útočným stylem vyvrací, že by to snad bylo momentálně potřeba. „Doba, kdy se snaží za účelem zastrašování někdo diktovat jiným je nenávratně pryč, to se dělo možná ještě před 30 lety, ale teď už ne.“¹²¹ 17. června se objevuje v úvodu zahraničních zpráv komentář agentury TASS po tiskové konferenci amerického prezidenta Reagana. Hlasatel čte ze studia informaci agentury TASS, která zdůrazňuje, že USA chtějí údajně usilovat o zajištění míru, „ale volí k tomu cestu zvyšování své vojenské síly, cestu jaderného teroru a nátlaku na druhé země v zájmu ochrany amerických zájmů.“ Za moderátorem je fotografie Ronalda Reagana s nepřilíživou důstojnou grimasou ve tváři, což je pro zpravodajskou relaci taktéž pravidlem. Sovětští politici jsou naopak vyobrazováni v co možná nejlepších pózách. TASS zdůrazňuje a nezapomíná to vypíchnut ani hlasatel, který celý komentář pouze interpretuje, že „Reagan svými kroky prokázal naprosté nepochopení procesu probíhajících ve světě.“¹²² Tyto postoje podpořila na konci června americká sněmovna reprezentantů, která dala souhlas k drastickému omezení sociálního programu na úkor nejvyššího rozpočtu v dějinách USA. Hlasováním v poměru 211 ku 217 poslanci snížili sociální rozpočet o 38 miliard dolarů na budoucí rozpočtový rok.“ Peníze mají být využity pro financování armádního průmyslu, hovoří se v krátké čtené zprávě pokryté ilustračními obrázky.¹²³

4.7.3. Třetí čtvrtletí

4. července je hned v úvodu zahraniční relace zpráva, která má svou informativní hodnotu, ale slouží především jako demonstrace toho, co se v *Televizních novinách* snaží uplatňovat na každé důležité události, a to je obrazová propaganda. V krátké zprávě, kterou čte moderátor ze studia, se říká, že v USA lidé demonstrují proti zvyšování vojenského rozpočtu, který byl zvýšen na úkor sociálního rozpočtu. „Účastníci vyjádřili nesouhlas také proti pokračujícímu zasahování USA do vývoje v Salvadoru. Policie zasáhla proti 30 lidem,“ což můžeme vidět v reportáži samotné – policie táhne od Bílého domu několik lidí. Ti jsou jako nehybné figuríny, což vyvolává v člověku pocit, že se děje bezpráví, na které nejsou lidé v Československu zvyklí, a

¹²¹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 13. 6. 1981

¹²² Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 17. 6. 1981

¹²³ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 28. 6. 1981

může se to pro ně zdát pobuřující. Ze zprávy, kterou hlasatel čte, tak vyplývá, že Američané nemohou svůj nesouhlas s protestem vyjádřit a tím dát najevo nespokojenost s tamní vládou.¹²⁴ Druhý den tentokrát v první polovině zahraniční relace je obrazová reportáž o občansko-civilní juntě v Salvadoru, která prodloužila výjimečný stav v zemi o další měsíc (celý spor trvá už od března roku 1980). Redaktor říká v asynchronu reportáže, že se represe stupňují. „Vládní jednotky předchozí den deportovali 1500 osob, převážně starých, dětí a žen z tábora, kde je drželi, do věznice.“ Vidíme obrázky dětí ve vesnici. Zpráva opět informuje pouze o trvajícím sporu a přináší další hrůzný pohled na dění ve Střední Americe.¹²⁵

V začátku zahraniční relace 6. července se v komentáři Jana Šumavského mluví o tom, že „sen imperialistických strategií o obklíčení Sovětského svazu je starý stejně jako Sovětský svaz sám.“ Pokusy byly, ale neúspěšné, říká komentátor. USA se prý v posledních letech opět snaží, protože „Americké neúspěchy v Íránu a Afghánistánu a antipatie přicházející i z dalších zemí, způsobují to, že Američané vidí ohrožené své přístupy k arabské naftě a ke kovům v jižní Africe i Austrálii, a tak by rádi zabili dvě mouchy jednou ranou. Rádi by rozšířili svoje působení a odkaz USA do všech krajín. Rudé moře je pro ně moc rudé, indický oceán moc indický,“ čímž komentátor říká, že se to snaží změnit, protože v jeho vodách se nachází bojová plavidla USA (ale také Austrálie a Británie). Komentář je zhruba tři minutý dlouhý.¹²⁶

Vývoj v Salvadoru se objevuje opět 16. července. V polovině zahraniční relace je krátká obrazová zpráva, kde jsou záběry vojáků. Ozbrojený boj vedou partyzáni v 13 ze 14 departmentech země, říká se ve zprávě čtené v asynchronu redaktorem. Oblasti jsou pod úplnou kontrolu partyzánů. Dozvídáme se, že v boji proti těmto vlastencům působí „eskadry smrti, které zatýkají a mučí každého, kdo je proti vládnímu režimu.“¹²⁷ Na konci měsíce (24. 7.) je opět krátká zpráva stejného charakteru, jako předchozí. Moderátor uvádí, že nabídnou dvě kontrastující zprávy ze stejné oblasti (po zprávě o Salvadoru následuje zpráva o výstavbě dálnice na Kubě). „Stále častější ozbrojené útoky podnikají vojáci junty proti partyzánským oddílům z Honduraského území. Operují bez jakéhokoli omezení nebo kontroly. Počet Salvadorských vojáků v

¹²⁴ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 4. 7. 1981

¹²⁵ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 5. 7. 1981

¹²⁶ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 6. 7. 1981

¹²⁷ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 16. 7. 1981

Hondurasu vycvičených americkými instruktory odhaduje (honduraský) list *Tiempo* na tři tisíce.“ Což opět diváka navádí k přijetí interpretace *Televizních novin*.¹²⁸ Zpráva z Kuby, kde vládne komunistický režim, a který, i přestože se stále vypořádává s následky ekonomické krize konce 70. let, má působit jako prosperující, přináší obrázky Fidela Castra, jak plánuje novou výstavbu dálnice. Po vzoru komentářů v relaci to nelze hodnotit jinak, než jako skrytý záměr. Na úplném konci měsíce přináší relace krátkou obrazovou zprávu v začátku o tom, že „ozbrojený boj salvadorského lidu proti vojenské juntě neochabuje ani přes vytrvalou pomoc USA diktátorskému režimu. Nejméně 100 osob bylo zasaženo americkými chemickými zbraněmi a potřebují lékařskou pomoc.“¹²⁹

V průběhu měsíce srpna je vývoj v Salvadoru následující. 1. srpna hlasatel informuje, že boje partyzánů a vládních vojáků pokračují, reportáž začíná záběry na mrtvé – „hrůzné záběry pořízené v severní provincii země, kde počet obětí bestiálně zavražděných ozbrojenými bandami ve službách vládnoucí junty, stoupl za posledních deset dní na 60.“ Hlasatel připomíná, že USA letos poskytla pomoc za více jak 35 milionů dolarů.¹³⁰ Konflikt se vyvíjí ke 14. srpnu, protože Salvadorská junta uzavřela společně s diktátorskými režimy Hondurasu a Guatemaly dohodu o boji proti osvobozeneckému hnutí ve Střední Americe. Reportáž začíná obrázky z vesnice, kde pobíhají děti, a slovy „bída, teror a násilí, takový je obrázek dnešního Salvadoru“. Podle informací uvedených ve zprávě, byl projekt vypracovaný pod vedením amerických expertů a je zaměřen převážně proti osvobozovacímu boji salvadorského národa, jak se říká ve zprávě. Obrázky nejsou skoro vždy přesně k danému tématu, většinou jde o ilustrační záběry vojáků.¹³¹ Boje pokračují i nadále a 23. srpna se hovoří na začátku zahraniční relace o tom, že „po několikadenním dělostřeleckém a leteckém bombardování obsadila vojska Salvadorské junty město Perquin. Oddíl 400 vlastenců, který toto město hájil proti trojnásobné přesile, ustoupil s malými ztrátami.“ Na obraze jsou vojáci s vojenským vybavením.¹³²

Události spojené s vývojem vztahů mezi SSSR a USA se na začátku srpna vyhocují. 9. srpna je první zprávou zahraniční relace informace o tom, že „v noci na

¹²⁸ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 24. 7. 1981

¹²⁹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 31. 7. 1981

¹³⁰ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 1. 8. 1981

¹³¹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 14. 8. 1981

¹³² Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 23. 8. 1981

dnešek dal prezident Reagan pokyn k zahájení výroby neutronových zbraní“. Oznamuje to čtenou zprávou ve studiu hlasatel. Hned nato následuje newyorský zpravodaj ČTK Karel Filek, který telefonuje o podrobnostech. Mluví o tom, že konzultace proběhly i se západoevropskými státy, ale nejsou známy jejich reakce. „Zbraně by měly být skladované jen na americkém území a umístění v Evropě bude konzultováno se spojenci. Reagan tak rozhodl na schůzi o bezpečnosti. Mezi ministrem zahraničí Haigem a ministrem obrany Weinbergem, jsou rozpory, zda je doba vhodná na výrobu neutronových zbraní. Ministr Haig se nechal slyšet, že by to mohlo mít dopad na vztahy se západní Evropou.“ Komentář zpravodaje v New Yorku není emotivní a neobsahuje ve svém textu prvky propagandy. Informativně rekapituluje, co je známé z jednání americké vlády. Hodnotí pouze, že Reaganovo rozhodnutí je jen dalším militaristickým krokem jeho vlády. Na tuto zprávu se v zahraniční relaci ten samý den objevuje reakce z Moskvy. Přes telefon ho tlumočí moskevský zpravodaj Morávek, který je v záběru a předčítá stanovisko agentury. TASS hodnotí rozhodnutí jako nebezpečné při současném stupňování napětí. V komentáři TASSU se říká, že „úmyslem amerických stratégů je nejprve vytvořit zásoby a pak po rozmístění strategických zbraní, rozmístit i neutronovou pumu. Znovu se potvrdilo, že všechna prohlášení americké vlády o obnovení SALT a uplatnění SALT II jsou hrubou lží, která má zamaskovat Reaganovou politiku zaměřenou na přípravu jaderné války.“ TASS uzavírá „americká vláda záměrně ignorovala sovětský návrh na vzájemné zřeknutí se výroby neutronových zbraní a nese těžkou odpovědnost za nové kolo horečného zbrojení. Při tom si prý musí uvědomit, že SSSR nemůže být v těchto podmínkách nezáživným pozorovatelem a bude nucen dát odpovídající reakci.“¹³³ 20. srpna se také v reakci na tento vývoj objevuje jako podstatná informace, že v americkém časopise *Soviet Life*, který je vydáván pro americkou veřejnost, otiskli článek nejvyššího sovětského představitele Leonida Brežněva. Ten v článku zdůrazňuje, že vztahy mezi SSSR a USA v mnohém závisí na politickém ovzduší ve světě a že je nutný dialog. Sovětská strana má dobrou vůli v řešení všech složitých problémů mírovou cestou,“ píše Brežněv a „navrhuje USA čestné a konstruktivní rozhovory k hledání řešení všech velkých problémů.“ Informace čte hlasatel ze studia.¹³⁴

¹³³ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 9. 8. 1981

¹³⁴ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 20. 8. 1981

V září se vývoj v Salvadoru nemění, krátké obrazové reportáže s obrázky ze zničených vesnic nebo ilustrační obrázky vojsk, jsou doplněné informacemi, že boje mezi partyzány a vládními jednotkami stále pokračují. 9. září zprávy říkají: „I přestože jednotky vojenské junty podnikly tři velké ofenzivy nedaleko San Salvadoru, partyzánské jednotky nadále oblast kontrolují. Vládní vojáci se snaží oslabit vliv národně osvobozené jednotky ničením vesnic a krutým terorem na civilním obyvatelstvu.“¹³⁵ Na konci měsíce (26. 9.) je v začátku zahraniční relace mapa Salvadoru a hlasatel informuje: „Čím více se salvadorská fašistická junta dostává do hluboké mezinárodní izolace, tím více se stupňuje brutální teror proti civilnímu obyvatelstvu.“ Francie a Mexiko uznaly legitimitu opozice (revoluční demokratické fronty). Podporu boje proti juntě vyslovilo také byro socialistické internacionály. „USA dočasně pozastavilo vojenskou pomoc po vyvraždění šestičlenné rodiny vládními vojáky.“ Hlasatel zprávu uzavírá, že „přesto hledá Reaganova vláda, jak opět záchranný pas hodit.“¹³⁶

Vztahy SSSR a USA se hodnotí 2. září na začátku zahraniční relace. Komentář z deníku Pravda píše o vývoji mezinárodní situace půl roku po XXVI. sjezdu sovětských komunistů. Zdůrazňuje se v něm, že „žádný z iniciativních návrhů, které SSSR předložil, neztratil svůj význam.“ Charakterizuje mimo jiné situaci zostřenou vinou USA. Hlasatel pouze čte stanovisko deníku, neobjevuje se další informace. Podrobný komentář přinese další den denní tisk.¹³⁷ Od 22. září spolu jednájí ministři zahraničních věcí SSSR a USA, Haig a Gromyko. Po týdenním pobytu ministra Gromyky zpráv informují, že „ministři pokračují v jednání klíčových otázek sovětsko-amerických vztahů. Rozhovory potvrdily, že SSSR si nepřeje konfrontaci s USA. Chtějí urovnat konflikty a ukončit zbrojení.“ Záběry obou ministrů v rozhovorech bez gerojše. Ministři se chtějí sejít počátkem následujícího roku, aby projednaly konkrétní otázky, které zajímají obě strany.¹³⁸

4.7.4. Čtvrté čtvrtletí

Prvního října informují v zahraniční relaci krátce, že se z USA zvýšila pomoc pro režim Duarteho v Salvadoru. Reportáž pokrývají snímky z ukázky výstavy letecké technicky

¹³⁵ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 9. 9. 1981

¹³⁶ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 26. 9. 1981

¹³⁷ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 2. 9. 1981

¹³⁸ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 29. 9. 1981

v USA, kde jsou v tu dobu nejvyšší představitelé Salvadoru. Ty ale na obrázcích nevidíme, jsou na nich ilustrační záběry venkovní výstavy letedel.¹³⁹

Čtvrtého října je na začátku zahraniční relace rekapitulace návštěvy Gromyka v USA. Komentátor Milan Jelínek hodnotí situaci: „Dvě schůzky a devět hodin rozhovoru během týdne.“ Výsledkem je dohoda o zahájení jednání o omezení raket středního doletu v Evropě. „Otázka, kterou si kladou nejširší kruhy obyvatel,“ podle komentátora zní, „zda rozhovory přejdou v trvalý dialog nebo USA změní svá stanoviska, jak tomu bývá.“ Podle slov třiminutového komentáře „není odpověď povzbuzující. Vláda Reagana neustoupila ani o píď. V Bílém domě vládne sen o znovuoobrozené světovládě Americe. Ministr Haig hned po vzájemných rozhovorech zaútočil na zahraniční politiku SSSR.“ Dle komentáře je „dravá, agresivní politika ze strany USA způsobená také tím, že USA si vybírá v čem jednat, a to především, když už nemá jinou možnost.“¹⁴⁰ 25. října informuje televizní relace, že ministr zahraničí SSSR Gromyko přijal nového amerického diplomata Arthura Hartmana. V začátku zahraniční relace o tom informuje moskevský zpravodaj Morávek. Gromyko jednal s Hartmanem o amerických vztazích. Ledy se hnuly, upozorňuje na informace zahraničního tisku redaktor. Za měsíc mají začít v Ženevě rozhovory o snížení sovětsko-amerického zbrojení. Moskevští komentátoři, kvůli rozdílným postojům obou států, jsou ale zdrženlivější. Brežněv zdůraznil, že SSSR projeví maximum pro projevení dobré vůle, aby zažehnali jadernou válku. Ale sovětské jednání vyžaduje rovnost jednání z USA, odkud jsou slyšet jiné hlasy, říká redaktor. Prezident Reagan je prý názoru, že v jaderné válce lze zvítězit. „To je názor jedině sebevraha,“ uzavírá svůj komentář Morávek.¹⁴¹

V Salvadoru nadále pokračují boje, 2. listopadu se objevuje zpráva, že bylo zavražděno 132 rolníků u řeky Lempy.¹⁴²

V polovině zahraniční relace je 11. listopadu zpráva, která začíná obrázkem karikatury Reagana jako římského bojovníka. Hlasatel hodnotí nesrovnalosti a protirečení v Reaganově jednání, slovy: „Tak to už bývá, když pravice neví, co dělá krajní pravice.“ Na včerejší tiskové konferenci Reagan podle hlasatele potvrdil, že k nesrovnalostem přispívá i on sám. Vidíme záběr z konference, kde stojí prezident

¹³⁹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 1. 10. 1981

¹⁴⁰ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 4. 10. 1981

¹⁴¹ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 25. 10. 1981

¹⁴² Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 2. 11. 1981

Reagan u řečnického pultu. Tamní novináři se ho ptali, co myslel výhrou v jaderné válce. Na což reaguje, že jsou jeho slova vytržená z kontextu, ale co přesně řekl, si nepamatuje, zdůrazňuje redaktor v synchronu. Na tuto zprávu se objeví komentátor Leopold Moravčík s obrázkem Bílého domu za zády. Reagan podle něj ukázal hlubokou neznalost problému, což se jako velitel ve sporech nemůže dovolit. Vymlouvá se na sklerózu a zmatek ve stanoviscích svého zahraničního ministra. Jde o osud lidstva, zdůrazňuje naléhavý komentář, a proto se střetávají s odporem všech obyvatel. „Pravice už doopravdy neví, co dělá krajní pravice,“ uzavírá Moravčík.¹⁴³

21. listopadu informuje zpravodajská relace v počátku zahraničního bloku, že velvyslanectví sovětského svazu v USA uveřejnilo zprávu s textem listu Leonida Brežněva Reaganovi z 25. května 1981, protože americká strana uveřejnila text Reagana z 24. dubna. V listu Reaganovi se píše, že si Brežněv pamatuje na rozhovory s Reaganem ještě za doby Nixona. Z celého srdce je pro to, aby byly splněny touhy všech lidí na světě o míru a jistotě. Moderátor ze studia čte úryvky dopisu Brežněva. Ten se ptá se, proč tento proces upadá. „Je potřeba se na problém podívat objektivně.“ SSSR neusiluje o konfrontaci s USA, ale chtějí vzájemnou spolupráci, mír a příznivé vztahy. „Tímto upřímným jednání navrhuji čestné dohody,“ nabízí Brežněv v dopise Reaganovi. Hlasatel tu informaci přednáší jako stanovisko a nedoplňuje informace z korespondence psané prezidentem Reaganem. Hlasatel dopis nijak nekomentuje, pouze doplňuje informaci, že podrobnosti dopisu přinese druhý den denní tisk.¹⁴⁴ 30. listopadu pak přináší zahraniční relace reakci deníku Pravda, kde se píše, že potřeba znát jasné stanovisko na problematiku vzájemných vztahů mezi SSSR a USA, protože lid nevědí, zda se mají obávat jaderné války.¹⁴⁵

Na začátku prosince (2. 12.) komentuje Jan Zelený předešlé události v Salvadoru. Říká, že USA se nemůže smířit s tím, že se Latinská Amerika vymaňuje z jejich područí a že národně osvobozené hnutí mají převahu. „Na pomoc salvadorské juntě je vysíláno stále více poradců, většinou s vietnamskou praxí, jejichž úkolem je podpora vládního vojska proti vlasteneckým silám. „Výsledky jsou vidět na agenturních záběrech“. Vidíme obraz vypálené vesnice, zdevastované krajiny a mrtvé. Dále na obraze vidíme ilustrační obrázky pochodujících vojáku a v pozadí slyšíme

¹⁴³ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 11. 11. 1981

¹⁴⁴ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 21. 11. 1981

¹⁴⁵ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 30. 11. 1981

originální komentář v angličtině¹⁴⁶. Vývoj v Salvadoru je pak na konci roku 1981 uzavřen zprávou z 16. prosince. V druhé polovině zahraničních zpráv je obrazová reportáž ze Salvadoru. „Represe civilně-vojenské junty za vydatné pomoci USA pokračují.“ Ohrožení civilního obyvatelstva a zásah pokrokové veřejnosti si vynutili pomoc červeného kříže, čte zprávu hlasatel na obrázky reportáže, ve které přes řeku jedou bílé džípy červeného kříže. Dělostřelecké útoky si v posledních dnech vyžádaly stovky zraněných a mrtvých, uzavírá hlasatel konflikt.¹⁴⁷

Ve vztazích SSSR-USA přichází komentář 26. prosince 1981. Hlasatel ve studu přednáší glosu vojenského komentátora TASSU, který komentuje názory některých západních pozorovatelů. Podle něj se postoj Reagnovy vlády k americko-sovětskému jednání k omezení zbrojení změnil. Na základě rozboru výroků oficiálních představitelů Washingtonu, dochází komentátor TASSU k závěru, že dosud negativní postoje USA k ženevským jednáním zůstávají. „Hlavním cílem USA zůstává porušení rovnováhy strategických sil v Evropě.“¹⁴⁸

¹⁴⁶ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 2. 12. 1981

¹⁴⁷ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 16. 12. 1981

¹⁴⁸ Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 26. 12. 1981

ZÁVĚR

V příspěvcích zpravodajské relace *Televizní noviny* se v roce 1981 stále pevně uplatňoval propagandistický model vysílání. Vztahy mezi Spojenými státy a Sovětským svazem jsou vyobrazovány jako napjaté (k čemuž přispěla i atmosféra z neúspěchu v jednáních ohledně smlouvy SALT II). To se odráží i na způsobu, jakým o Spojených státech hovoří československá a sovětská média.

Konflikt v Salvadoru (1979–1991), v roce 1981 bez větších změn v posunu událostí, z hlediska propagandy slouží pro opakování téhož, a to podpory války ze strany USA a snaze tomu zamezit ze strany SSSR. Prakticky denně se objevují zpráv stejné délky a obrazové produkce o trvajícím válce s „imperialismem“. I přestože se v událostech nijak zásadně stav věcí nevyvíjí, z mediálního hlediska se konfliktu věnuje velká část relací roku 1981. Nabízí se tak otázka, jak o vojenských konfliktech informovat. Časté zobrazování jedné události bez vývoje může (ne)záměrně vést k manipulaci s úsudkem diváka. Na poli vztahů mezi SSSR a USA se před nástupem Ronalda Reagana do úřadu prezidenta zdá, že by se atmosféra mohla změnit, tak o tom redaktoři zpráv uvažují. V první polovině roku, kdy se ukazuje, že je politika Ronalda Reagana vůči Sovětskému svazu velice tvrdá, je stejné i stanovisko v *Televizních novinách*. Hrozba USA je v roce 1981 zpravodajství vyvážena reportážemi ze SSSR. V rozhovorech se sovětskými státníky a ze stanovisek SSSR vyplývá, že západní země brzy začnou následovat sovětskou politiku a nezbrojením podpoří, dle sovětské strany, mír ve světě.

Propaganda se nejvíce uplatňuje v glosách deníku Pravda, které v *Televizních novinách* interpretovali moskevský zpravodaj ČST Josef Morávek či hlasatelé ve studiu (např. Jaroslav Janků, Ivan Kraus; nejde o českého spisovatele Ivana Krause) nebo v komentářích, které své místo zaujímaly pravidelně každý den v první polovině zahraničního bloku zpráv (např. Rovenský, Šumavský či představitel vlády – ministr sociálních věcí Michal Štancel atd.) Třímínutové příspěvky interpretují události v duchu politiky Komunistické strany. Komentátoři vždy doslova hodnotí události v zahraniční politice mezi SSSR a USA jako nevhodné ze strany Spojených států či předkládají pozitivní přístupy Sovětské strany a znevažují postoj strany druhé. Takových zkreslování faktů se dopouští také v „běžných“ zprávách, kdy je například stručná studiová zpráva většinou zakončena hanlivou či zesměšňující řečnickou otázkou v neprospěch USA. Reakce z Východu se objevovaly také v podobě záznamu rozhovorů se sovětskými politiky, nikoli se simultánním překladem, ale s asynchronním

komentářem redaktora, který shrnuje to nejpodstatnější. Z hlediska sémiotické analýzy podoba zpravodajských textů (popřípadě typů příspěvků – převažuje komentované zpravodajství) v relacích *Televizních novin* ČST vyhovuje legislativnímu nastavení tehdejších norem. V praxi je takové působení velice nebezpečné. Mnohá „podprahová“ sdělení, která jsou z mého pohledu velice přesvědčivá, mohou být neovladatelným nástrojem. Úspěšně manipulují s úsudkem člověka, což ve chvíli, kdy se svobodná média snaží předkládat faktické a všestranné poznatky, vytváří nerovný souboj v neprospěch svobody slova. Manipulativní a konotovaná (především cynická, zesměšňující) sdělení hojně používaná mimo jiné v *Televizních novinách* (1956–1990), jak jsem ze své práce zjistila, se staly do jisté míry základním kamenem komunikace, jaká se uplatňuje v naší společnosti dnes.

Obrazová analýza naopak přinesla poznatky z formální podoby zpravodajství (vzhled studia, práce se záběry aj.) dobových zpráv. V roce 1981 byla podoba zpravodajství velice jednoduchá – jednobarevná studia, statické záběry polocelku. Interaktivním prvkem vysílání bylo zařazení telefonátu ze zahraničí od zahraničních spolupracovníků zpravodajství. Ten se však vysílal se záznamu a byl pokryt pouze fotografií redaktora. Z formálního hlediska je také zajímavé, že na sebe hlasatelé a redaktoři nijak nenavazují, zprávy jsou za sebou „nastříhané“ jako jednotlivé filmové scény. Typově se zahraniční zpravodajství *Televizních novin* skládá především ze studiových úvodů čtených hlasateli, studiových krátkých zpráv, obrazových reportáží, statických komentářů ze studia, telefonních přenosů nebo přenosu ze zahraničí, respektive pouze záznamu přenosu většinou moskevského zpravodaje přímo z Moskvy. Jak jsem už zmínila, hlasatelé i komentátoři jsou v záběru vždy sedící a zprávy čtou z podkladů na papíru. Celkově čítala redakce zahraničního zpravodajství na deset redaktorů, dohromady s hlasateli a redaktory, kteří se střídali v asynchronních výpovědích reportáží, a z redaktorů v zahraničí, u příspěvků, které se tematicky váží k mé práci, kromě moskevského redaktora to byl navíc newyorský redaktor z ČTK Karel Filek. (Na zprávách se podíleli také slovenští redaktoři; v poměru 1:3 převažovaly příspěvky v češtině.)

Pokud bych měla doplnit objektivně shrnutí po téměř roční práci s propagandistickým zpravodajstvím 80. let (kam spadá také příprava a analýza textů, které v této práci nejsou použity), řekla bych, že se této oblasti historické práce věnují zřídka, především pak z pohledu analýzy mediálního sdělení v nich (ovšem také s ohledem na problematickou dostupnost k archivu pořadů z totalitní doby). Pro dnešní

podobu zpravodajství nejsou pochopitelně nijak využitelné, ale stejně tak není vhodné je nehodnotit vůbec. Velké rozdíly mezi zpravodajstvím do roku 89 a po něm, z mého úhlu pohledu, může bránit tomu, abychom se v dnešní mediální krajině orientovali a abychom porozuměli účinkům veřejnoprávních a soukromých médií na společnost naši, protože na rozdíl od tuzemských médií se ta zahraniční utvářela ve svobodné krajině.

Summary

The propaganda “broadcast model” is still firmly applied in the news contributions of the Television newscasts in 1981. The atmosphere of political relations between the United States and the Soviet Union is tensely depicted (due to the failure of the negotiations on the treaty SALT II). This is also reflected in the way of the Czechoslovakian and the Soviet news character.

The El Salvador’s civil war (1979–1991), in 1981 without changes in the shift of event, is used only for repeating that same propaganda information. It says: United States support armed conflict and the Soviet Union tried to stop it. Despite the fact that the conflict in El Salvador is not developing, media reflected it as important so it could manipulate with a judgment of a TV viewers. It begs the question how to inform about war issues. US-Soviet relations are seemed to be more abated before the term of Ronald Reagan as a president. It follows from the news character. But it changes in the first half of the year 1981 when tough Reagan’s politic appears to be put into a practice. The Soviet statement is changing, so does the attitude of the Television newscast. And the Soviet Union informs about the development of next era.

The propaganda is mainly implemented in the comments of the Soviet newspapers called Pravda, in the television newscast’s comments which are brought by the Czechoslovakian tv journalist themselves. These three-minute comments serve to “correctly” explain “right” attitude which is highly recommended. Mostly every news contribution is directed against the US policy and it praises the Soviet stances. It is implemented also in the “main” news service of broadcasting. The short news presented in the studio is very influenced by the Soviet politics. We could say in the way of semiotic analysis that this model of broadcasting suits legislative rules of that time. It poses a threat for democratic regimes because many of “subliminal messages” used in the news information could have become an unequal rival. Manipulative (especially cynical, mocking) wording widely used inter alia in the Television newscast (1956–1990), as I found out, to some extent have become a cornerstone of communications applied in our society today.

The visual analysis brought the findings of the formal broadcasting form that time (the studio design, work with shots etc.) In 1981 the news studio design was very simple – solid colors, static shots focused only on the first half of the body parts. There

were no interactive components but the phone calls broadcasted from abroad. It is interesting that particular contributions are not connected or cut sequentially with an elegance, there is always swift change of it. News are composed of studio intros read by broadcaster, short studio news, video reports, static studio comments and transmitted phone call from abroad. Broadcasters read news sitting by the studio table from the paper materials. Overall, in the tracked issues, foreign news editorial board consists of ten journalists, together with broadcasters, redactors and redactors abroad (including the redactors in Moscow and New York).

If I could add objectively my own summary after almost one-year work spent on research in the fields of propaganda news, I would say in my opinion that this area had paid little attention and there are just a few historical thesis following the problem of former propaganda (also with a problematic availability to archive materials). Naturally the news research in the period newscast is not important for today's newscast but the messages in the meaning of news contributions could be relevant. When we do not learn one's lesson from the past, we cannot understand the future as we cannot understand the copied media model from abroad which had been developing in the free landscape, whereas ours had not.

SEZNAM PRAMENŮ A ZDROJŮ

Tištěné zdroje:

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbora. *Dějiny českých médií*. Praha : Grada, 2011. 448 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

CYSAŘOVÁ, Jarmila. *Televize a totalitní moc 1953–1967*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. In: *Soudobé dějiny*. 9/3–4 (2002). s. 521–537. ISSN 1210-7050.

FALK, Verlag. *Atlas světa*. Německo : Marco Polo, 2005. 300 s. ISBN 3-8279-9940-5.

JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. Praha: Leda, 2008. 846 s. ISBN 978-80-7335-145-8.

KONČELÍK, Jakub. *Mediální politika a srpen 1968; Zřízení úřadu pro tisk a informace jako služba moskevskému protokolu*. In: MAGÁL, S. *Masmediální komunikácia a realita II*, Fakulta masmediální komunikácie UCM, Trnava, 2009. s. 203–219.

KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny českých médií v datech*. Praha : Karolinum, 2003. 461 s. ISBN 80-246-0632-1.

NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. 234 s. ISBN 80-7254-327-X.

OSVALDOVÁ, Barbora (a kol.). *Zpravodajství v médiích*. Praha: Karolinum, 2011. 144 s. ISBN 978-80-246-1899-9.

ROHLÍKOVÁ, Slavěna. *Strana, stát a masmédia*. In: BITTMAN, Ladislav (a kol.). *Manipulátoři*. Praha : Vydavatelství Karolinum, 1992. 253 s. ISBN 80-7066-621-8.

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. 192 s. ISBN 80-7367-096-8.

TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Praha : Portál, 2012. 296 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

VYKOUKAL, Jiří, LITERA, Bohuslav, TEJCHMAN, Miroslav. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2004. 860 s. ISBN 80-85983-82-6.

Elektronické zdroje:

Ceskatelevize.cz[online]. 2003 [cit 10. 5. 2015] Dostupné z:<http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/historie/vzpominky-pametniku/martin-glas/pocatky-zpravodajstvi/televizni-noviny/>.

Oxforddictionaries.com [online]. 2015 [cit 8. 5. 2015] Dostupné z: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/learner/realpolitik>.

Rudé právo, 3. 1. 1981, r. 61, č. 1, s. 6. Archiv.ucl.cas.cz[online]. [cit 14. 11. 2014] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1981/1/3/6.png>.

Rudé právo, 3. 1. 1981, r. 61, č. 1, s. 7. Archiv.ucl.cas.cz[online]. [cit 14. 11. 2014] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1981/1/3/7.png>.

Rudé právo, 3. 1. 1981, r. 61, č. 1, s. 7. Archiv.ucl.cas.cz[online]. [cit 14. 11. 2014] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1981/1/3/7.png>.

Rudé právo, 5. 1. 1981, r. 61, č. 3, s. 1. Archiv.ucl.cas.cz[online]. [cit 14. 11. 2014] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1981/1/5/1.png>.

Slovník-cizích-slov.abz.cz [online]. 2005–2015 [cit 8. 5. 2015] Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/detente>.

Slovník-cizích-slov.abz.cz [online]. 2005–2015 [cit 8. 5. 2015] Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/gerila-guerilla-gerila>.

Obrazové záznamy:

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize.

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 1. 1. 1981.

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 2. 1. 1981.

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 3. 1. 1981

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 10. 1. 1981

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 13. 1. 1981

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 15. 1. 1981

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 16. 1. 1981

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 17. 1. 1981.

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 20. 1. 1981.

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 28. 1. 1981.

Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 31. 7. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 1. 8. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 9. 8. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 14. 8. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 20. 8. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 23. 8. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 2. 9. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 9. 9. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 26. 9. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 29. 9. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 1. 10. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 4. 10. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 25. 10. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 2. 11. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 11. 11. 1981.
Archiv APF ČT. *Televizní noviny*. TV, Československá televize. 26. 12. 1981.

Diplomové práce:

KUCER, Maxim. *Proces americko-sovětského odzbrojování na konci 70. let*. Praha, 2010. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/85763/>. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

MERGEROVÁ, Ivana. *Počátek televizního vysílání Československu v letech 1953–1956 v odrazu dobového tisku*. Praha, 2011. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/93555>. Magisterská diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

KRAVČÍK, Petr. *Využití výměnného zpravodajství Intervize a Eurovize v Televizních novinách*. Praha, 1981. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta žurnalistiky, Katedra televizní a filmové žurnalistiky.